

#METOO

SEKSUAALIRIKOKSET

Kriittiset pisteet uhrin polulla

E erityisen suojelutarpeen arviointi

Kouluissa tarvitaan tietoa
seksuaalirikoksista

Ammattilaisten käsityksiä uhrin
käyttäytymisestä

RIKU-lehti ilmestyy seuraavan kerran syyskuussa 2018

Toimitus:

Päätoimittaja

Leena-Kaisa Åberg

Toimitussihteeri

Sami Liukkonen

Toimituskunnan jäsenet

Maatu Arkio-Lampinen

Veli Hukkanen

Jaana Koivukangas

Jenni Lehtonen

Kannen kuva:

Harri Sihvola

Julkaisija:

Rikosuhripäivystys (RIKU)
Maistraatinportti 4 A 4. kerros,
00240 Helsinki
www.riku.fi

Kustantaja ja ilmoitushankinta:

Printmix Oy
Konalantie 6-8 A, 00370 HELSINKI
www.printmix.fi
vaihte 020 710 9510

Taitto ja painatus:

Printmix Oy
Painos: n. 3600 kpl

ISSN 1455-1381

Jakelu: RIKUn toimistot ja palvelupisteet
ilmoittajat www.riku.fi (sähköinen versio)

RIKU on valtakunnallisesti verkottunut toimija, jonka tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasiassa todistavan asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla palveluita.

RIKUn arvoja ovat asiakaslähtöisyys, vastuullisuus, luotettavuus, tasapuolisuus sekä yhteistyön ja välittämisen kulttuurin edistäminen yhteiskunnassa. RIKUn toimijat ovat valittuja ja koulutettuja vapaaehtoisia sekä palkattuja ammattilaisia. Pääsialliset rahoittajat ovat valtio ja STEA.

Tukipalvelut

- Auttava puhelin 116 006
- Juristin puhelinneuvonta 0800 161 177
- RIKUchat, kts. www.riku.fi
- Syrjinnän vastaista neuvontaa, ks www.riku.fi Palvelut
- Todistajan tukea ks. www.riku.fi Palvelut
- Nuoren rikoksen uhrin tueksi www.riku.fi/nuoret
- Henkilökohtaista tukea 31 palvelupisteestä
www.riku.fi Yhteystiedot

RIKU on yhteistyöhanke, jota toteuttavat yhteistyösopimukseen perustuen Ensi- ja turvakotien liitto Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen Punainen Risti ja Suomen Settlementiliitto. Tärkeimpiä muita yhteistyökumppaneita ovat alaa sivuavat viranomaiset ja järjestötoimijat.

RIKU-LEHDESSÄ TÄLLÄ KERTAA

Kuva StockSnap

POJAT JA MIEHET SEKSUAALIRIKOKSEN UHREINA S. 12

Kuva Minna Korva-Perämäki

Kuva picjumbo.com

TUKIHENKILÖ KULKEE RIKOKSEN UHRIN RINNALLA S. 32

LAPSEN EDUNVALVONTA RIKOSPROSESSISSA S. 34

Pääkirjoitus	3
#Metoo: seksuaalinen häirintä ja laki	5
Tema: Om sexualbrott	7
Kriittiset pisteet seksuaalirikoksen uhrin polulla.....	8
Minut on raiskattu	10
Pojat ja miehet seksuaalirikosten uhrina	12
Ammattilaisten käsityksiä rikoksen uhrin käyttäytymisestä	14
Seksityöntekijöihin kohdistuvat seksuaalirikokset	16
Kun seksuaalirikoksesta jätetään syyttämättä	26
Laki suojelee asianomistajaa	27
E erityisen suojelutarpeen arviointi seksuaalirikoksissa	30
Tukikeskuksesta seksuaalisen väkivallan uhrin palvelut samasta paikasta.....	32
Uusia Seri-tukikeskuksia perustetaan eri puolille maata	33
Lapsen edunvalvonta rikosprosessissa ja lapsiystävällinen tandem-malli	34
Tyttöjen talosta tukea nuorille seksuaaliväkivallan uhreille	35
Kouluissa tarvitaan tietoa seksuaalirikoksista	37
Koulutuksella vahvistetaan uhreja kohtaavien ammattilaisten osaamista.....	38
Yhteistyötä, vuorovaikutusta, välittämistä - kokemuksia päivystys-toiminnasta tuomioistuimissa.....	40
Juristi vastaa	42
Uutisia ja ajankohtaista	44
Henkilöstöuutisia	48
Rikosuhripäivystysten yhteystiedot	50

Pois piilorikollisuudesta

Metoo-kampanja on vyörynyt tietoisuuteemme ja tuonut mukanaan kauan kaivatun vapauden ja avoimuuden keskustella seksuaalisesta häirinnästä. Kampanja vaikuttaa myös asenteisiin koskien seksuaalirikoksia laajemmin. Kun häpeä vähenee, lisää se myös uskallusta ilmoittaa rikoksista poliisille. Joko vihdoinkin päästäisiin kunnolla eteenpäin piilorikollisuuden vähentämiseksi seksuaalirikoksissa?

Ensimmäisellä kohtaamisella auttajan kanssa on suuri vaikutus siihen, miten uhri suhtautuu kokemaansa ja alkaa puhua siitä myöhemmin. Tämä edellyttää viranomaisilta valmiutta ottaa vastaan ja käsitellä rikosilmoitukset uhria kunnioittavalla tavalla.

On surullista kuulla yksittäisistä tapauksista, joissa raiskauksen uhria on pyydetty tulemaan ensiapuun uudestaan seuraavana päivänä, koska näytteiden ottaja ei ole ollut paikalla, tai kun uhrit joutuvat kertomaan hyvin henkilökohtaisesta tapahtumasta poliisin palveluluukulla niin, että puhe kuuluu ulkopuolisille. Jokainen vastaavanlainen tapaus kertoo siitä, että järjestelmä ei edelleenkään ole valmis, yhdenvertainen kaikkialla Suomessa.

Onneksi on myös menty eteenpäin. Helsingin Naistenklinikalle avattu SERI-tukikeskus on hyvä malli – ja lisää on toivottavasti luvassa eri puolille Suomea. Vaikka iso osa SERI-tukikeskuksen asiakkaista ei tee rikosilmoitusta, on heillä

Leena-Kaisa Åberg, kuva: Sami Liukkonen

kuitenkin mahdollisuus saada tietoa siitä, mitä rikosprosessi tarkoittaa ja mitä tukea he voivat prosessin aikana saada. Monien kohdalla pelko tulevasta prosessista ja sen kestosta sekä epävarmuus rikosprosessin tuomasta hyödystä estävät prosessiin lähtemistä.

Rikosuhridirektiivin edellyttämien suoje-lutoimenpiteiden tulisi toteutua kaikkialla Suomessa ja uhrin tulisi saada kaikki tarvittava tieto hänen oikeusturvansa toteutumiseksi. Suojelutarpeen arviointimenettelyt eivät kuitenkaan ole vielä riittävän laajasti käytössä.

Niiden tarkoitus on suojella uhria toissijaisen uhriutumisen seurauksilta, niiltä vahingoilta mitä itse rikosprosessi voi uhrille aiheuttaa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tarpeettomat ja pelottavat rikok-

sesta epäillyn kohtaamiset oikeustalolla ennen oikeudenkäyntiä tai sen aikana. Mitä varhaisemmassa vaiheessa uhri saa tiedon siitä, miten häntä voidaan suojata rikosprosessin aikana, sitä turvallisemmalta prosessi myös tuntuu ja sitä suu-remmalla todennäköisyydellä uhri uskaltautuu tekemään rikosilmoituksen.

Liian usein epäselvyyttä on myös oikeudenkäyntiavustajan kulujen korvaamisesta. Vaikka laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) säädetään seksuaalirikoksen uhrin oikeudesta saada oikeudenkäyntiavustaja valtion varoista, on käytännön toteutumisessa paljon epäselvyyksiä. Avustajankuluihin liittyvät kysymykset ovat monimutkainen viidakko, jossa uhri tarvitsee neuvoja. Moni jättää rikosilmoituksen tekemättä sen vuoksi, että he pelkäävät siitä aiheutuvia kustannuksia tai eivät tiedä mistä löytää osaavan oikeusavustajan.

Kaikki nämä yksittäiset asiat vaikuttavat mahdollisuuksiin rohkaista uhreja rikosprosessiin. Ainakaan sen ei pitäisi olla siitä kiinni, että uhrille ei voitaisi taata oikeudenmukaista ja turvallista prosessia sekä maksutonta osaavaa oikeusapua. Ja omaa tukihenkilöä koko prosessin ajaksi.

*Leena-Kaisa Åberg
päätoimittaja
RIKUn toiminnanjohtaja*

#Metoo: seksuaalinen häirintä ja laki

Kuva: Louis Blythe Unsplash

#Metoo-kampanja on nostanut esiin seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun. Vaikka tärkeimmät tavat puuttua häirintään ja ahdisteluun löytyvät muualta kuin lainsäädännöstä, käytettävissä on myös lakiin perustuvia keinoja. Käymme tässä kirjoituksessa lyhyesti läpi keskeiset lainsäädännökset, joilla voi puuttua vakavimpiin tapauksiin.

Häirintä tasa-arvolaisissa

Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä ovat tasa-arvolain mukaan syrjintää ja sellaisena kiellettyä. Tasa-arvolaisissa myös määritellään tällainen häirintä. Se voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Tasa-arvolain mukainen häirinnän kieltö koskee seksuaalista sekä sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa häirintää. Sukupuoleen perustuva häirintä voi ilmetä esimerkiksi halventavana puheena toisesta sukupuolesta. Tutkimusten mukaan seksuaalivähemmistöt ja erityisesti transsek-

suaalit joutuvat usein häirinnän kohteeksi. Sen vuoksi sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua koskeva laajennus lisättiin lakiin vuonna 2014.

Tasa-arvolain mukaisen syrjinnän ei tarvitse olla tahallista, vaan lain mukaan siinä arvioidaan toiminnan vaikutuksia. Siten esimerkiksi hauskaksi tarkoitettu huumorikin voi olla häirintää, jos sen todelliset vaikutukset ovat syrjiviä. Häirinnän vaikutukset on täsmennetty laissa siten, että häirintää on toiminta, joka luo uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin. Siten mikä tahansa yksittäinen viesti ei ole häirintää, vaan toiminnan täytyy olla jossain määrin jatkuvaa ja vakavaa, jotta tällainen ilmapiiri voi syntyä.

Kohteen suhtautumisella on merkitystä, sillä käytöksen täytyy olla ei-toivottua. Jokin käyttäytyminen, kuten fyysinen häirintä, koskettelu tai käsiksi käyminen voidaan pääsääntöisesti ymmärtää ei-toivottuiksi. Myös verbaalinen häirintä voi olla selvästi ei-toivottua. Esimerkiksi homotelu ja huorittelu on luonteeltaan tällaista. Usein sanallinen käyttäytyminen voi olla tulkinnanvaraista. Joku voi kokea sen häiritseväksi, kun taas toisen tarkoitus on olla hauska. Tällöin on tarpeen ilmaista se, että käytös on ei-toivottua.

Käytännössä kohde voi kokea hankaliksi tilanteet, joissa häiritsijä on työnantaja tai esimies. Tällöin häiritsijän ja häirityn välinen valtasuhde tekee asiasta huomauttamisen vaikeaksi, usein se tuntuu jopa mahdottomalta. Tästäkin

” Häirinnän vaikutukset on täsmennetty laissa siten, että häirintää on toiminta, joka luo uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin.

syystä on hyvin tärkeää, että työpaikkojen toimintamallit häirinnän esille nostamisesta ja käsittelemisestä ovat kunnossa ja yleisesti tiedossa. Esimiesasemassa olevien henkilöiden olisi tärkeää tunnistaa valta-asemansa, ja siitä tulisi myös keskustella esimieskoulutuksissa.

Tasa-arvolaki koskee pääosin työelämää ja työnantajan vastuuta. Jos työnantajan tietoon tulee häirintää, eikä siihen puututa, työnantaja voi joutua taloudelliseen hyvitysvastuuseen häirinnän kohteena olleille.

Yli 30 henkilön työpaikoilla ja oppilaitoksissa tulee olla tasa-arvosuunnitelma ja siinä tiedot tasa-arvoyhdyshenkilöstä ja prosesseista. Häirintää kokeneen tulisi aina voida kääntyä yhdyshenkilön puoleen luottamuksellisesti. Useinkaan ▶

häiritty ei halua viedä asiaa eteenpäin omalla nimellään. Hänellä on täysi oikeus jättää asia siihen. Siitä huolimatta työnantajan piirissä voidaan toteuttaa monia eri toimia häirinnän lopettamiseksi, kuten työhyvinvointikartoituksia, kehityskeskustelujen suunnittelua ja työterveystoimia. Kouluissa voidaan kiinnittää asiaan erityistä huomiota ja käsitellä käyttäytymissääntöjä eri oppitunneilla.

Tasa-arvolain sanktiot eivät kohdistu häiritsijään. Työnantaja voi kuitenkin kohdistaa häiritsijään ankariakin työoikeudellisia toimia, kuten varoituksen ja viime kädessä jopa irtisanomisen. Ensivaiheessa tilannetta voidaan pyrkiä muuttamaan keskusteluin ja työilmapiirin kehittämisin.

Tasa-arvolain konkreettiset säännökset koskevat työpaikkoja ja oppilaitoksia. Niiden ulkopuolelle sanktiot eivät ulotu. #Metoo-kampanja onkin tuonut esiin eri aloilla, kuten elokuva-alalla tapahtuneita häirintätapauksia. Alan järjestöissä voidaan tehdä erilaisia selvityksiä, jotka voivat johtaa toimenpiteisiin. Selvityksissä on tärkeää taata osallistujille anonymiteetti.

Seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän selkeä määrittely on tasa-arvolain vahvuus. Lain nojalla ei ole tullut monia tapauksia tuomioistuimiin. Lain edellyttämä tasa-arvosuunnitelma auttaa työpaikkoja ja oppilaitoksia selvittämään ongelman olemassaoloa ja laatimaan sisäiset toimintatavat.

Seksuaalinen ahdistelu rikoslaissa

Vuonna 2014 rikoslakiin tuli säännös seksuaalisesta ahdistelusta. Sen mukaan koskettelemalla tehty, seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava teko on rangaistava. Rangaistus voi olla sakko tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta. Käytännössä seurauksena on yleensä sakko.

Seksuaalisesta ahdistelusta on tehty yli tuhat rikosilmoitusta kolmessa vuodessa lain muutoksen voimaan tulon jälkeen. Tuomioita oli annettu 65. Helsingin Sanomat kokosi tuomiot käräjäoikeuksista. Niissä tuli esiin tapausten kirjoa. Yleensä uhrin rintoihin tai vastaaviin henkilökohtaisiin kehon osiin oli käyty yllättäen käsi julkisella paikalla. Osassa tapauksia kuvattiin varsin kovakouraisiakin kähmimisiä. Uudelle säännökselle näyttääkin olleen suurempi tarve kuin lakia säädetäessä osattiin odottaa.

Osa tuomioista vaikutti koskevan varsin vakavia tapauksia, jotka olisi voitu käsitellä myös vakavampina seksuaalirikoksina. Rikoslaissa on seksuaaliseen tekoon pakottamista koskeva säännös, joka voi tulla sovellettavaksi silloin, kun teon kohteena olevalla henkilöllä ei ole mahdollisuutta päästä pois tilanteesta. Sen maksimirangaistus on kolme vuotta vankeutta.

Sanallinen ahdistelu ei kuulu seksuaalisen ahdistelun rikostunnusmerkistöön. Se voi kuitenkin täyttää kunnianloukkauksen tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. Kunnianloukkaus kohdistuu toisen henkilön yksilöön ja ominaisuuksiin, eikä se suoranaisesti ota huomioon seksuaaliseen ahdisteluun liittyvää yleisempää seksuaalisen vallan käyttöä.

Toisin kuin muut seksuaalirikokset, seksuaalisen ahdistelun tutkiminen ja vieminen oikeuteen edellyttävät sen kohteen tekemää syytepyyntöä. Samoin kunnianloukkaus ja laitton uhkaus ovat pääsääntöisesti tällaisia asianomistajarikoksia. Vain erityisen painavista syistä syyte voidaan nostaa viran puolesta.

Seksuaalisen ahdistelun lisääminen rikoslakiin vuonna 2014 on osoittautunut perustelluksi. Säännös on selvästi ollut tarpeellinen. Keskustelu siitä, pitäisikö sanallinen seksuaalinen ahdistelu säätää rikokseksi, olisi nyt paikallaan. Tällainen ahdistelu voi olla pitkäaikaista, ja siihen voi liittyä valta-aseman väärinkäyttöä. Tällöin myös sen aiheuttamat seuraukset voivat olla kohteelle varsin raskaita. Kaikissa tapauksissa työnantajaan kohdistuvat sanktiot eivät ole käytettävissä.

Työturvallisuus

Työturvallisuuslain nojalla voidaan puuttua työpaikan olosuhteisiin, jos ne vaarantavat työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden. Pitkäaikainen seksuaalinen häirintä voi olla terveydelle hyvinkin vahingollista, varsinkin jos työntekijä kokee

olevansa puolustuskyvyttömässä asemassa, josta käsin on hyvin vaikea yrittää toimia. Työnantaja on velvollinen ryhtymään toimiin terveydellistä vaaraa aiheuttavan häirinnän poistamiseksi. Työturvallisuuslain nojalla on myös nostettu syytteitä työpaikkakiusaamisesta, jossa on ollut seksuaalista sävyä.

Työturvallisuuslain vahvuus on sen noudattamista valvova organisaatio sekä työpaikoilla että valtionhallinnossa. Työpaikoilla tulee olla työsuojeluvaltuutettu. Työsuojeluviranomaisilla on koko maan kattava organisaatio. Heillä on myös valtuudet tehdä tarkastuksia ja antaa määräyksiä epäkohtien korjaamiseksi.

Lopuksi

Seksuaalinen ja muu häirintä pitäisi aina pyrkiä käsittelemään mahdollisimman lähellä itse tapahtumia. Tärkeintä on kuitenkin edistää asennemuutosta. Työpaikoilla, oppilaitoksissa ja vapaaajan toiminnassa pitäisi luoda sellainen ilmapiiri, että ihmiset uskaltaisivat kertoa kokemistaan loukkauksista joko suoraan kyseiselle henkilölle tai ainakin jollekulle muulle. Häirintään voidaan puuttua, eikä kenenkään pidä jäädä kokemuksen kanssa yksin. Häirintä tehdään mahdolliseksi, jos kukaan ei välitä siitä, mitä ympärillä tapahtuu.

Silti lainsäädännöllä on oma merkityksensä ja se antaa keinoja puuttua vakaviin tapauksiin. Lainsäädäntö velvoittaa myös laatimaan toimintaohjeita ja nimeämään tahoja, kuten tasa-arvovyhdyshenkilöt ja työsuojeluvaltuutetut, joiden tulisi osata toimia häirintätapauksissa. Pelkästään lainsäädännön ja osavien henkilöiden olemassa olo on omiaan ehkäisemään häirintää.

Johanna Niemi

OTT, Suomen Akatemian Minna Canth professori

Heini Kainulainen

ylöpistonlehtori, OTT, kriminologian dosentti, Turun yliopisto

Johanna Niemi ja Heini Kainulainen, kuva Tarja Linden

Tema: Om sexualbrott

Sexuella trakasserier har varit ett mycket omdiskuterat ämne under hela fjolåret och uppmärksammades runt om i hela världen genom #metoo-kampanjen. Metoo kommer från engelskans "jag också" och är en hashtag som skapades i sociala medier för att visa hur omfattande sexuella trakasserier mot kvinnor är.

Kampanjen fick stor spridning när skådespelerskan **Alyssa Milano** skrev en tweet med texten *om alla kvinnor som har blivit sexuellt ofredade skrev "metoo" som status skulle vi få en uppfattning om omfattningen av detta problem.* Därefter spred sig fenomenet som löpeld genom världen och miljontals med kvinnor vittnade om att de hade upplevt sexuella trakasserier.

Kampanjen #metoo nådde även Svenskfinland och ledde till ett gemensamt upprop mot sexuella övergrepp där över 6000 kvinnor vittnade om sexuella trakasserier under kampanjen #dammenbrister. Kvinnor som vill få ett slut på sexuella trakasserier och framförallt tystnaden kring dem. Svenskfinland karakteriseras av ett tätt kontaktnät – där alla känner alla – på gott och ont. Det är en fördel och en orsak till trygghet och välmående men samtidigt en orsak till en tystnadskultur där allt negativt tystas ner och skambeläggs.

Diskussion om sexuella trakasserier

I Vasa ordnade Brottsofferjourens regionchef **Sari Somppi** tillsammans med äldre kriminalkonstapeln **Linnea West** ett diskussionstillfälle med temat sexuella trakasserier samt vilka rättigheter man har i rättsprocessen. Tillfället besöktes av ett femtiotal åhörare och resulterade i bra diskussioner. Vi behöver ordna flera dylika tillfällen och öppna upp för mera diskussioner i ämnet.

Vad säger då vår lagstiftning om sexuella trakasserier? Lagstiftningen definierar inte sexuella trakasserier som en

egen brottsrubricering utan enligt lagen har vi följande brottsrubriceringar: våldtäkt, grov våldtäkt, försökt till våldtäkt, tvingande till sexuell handling, sexuellt utnyttjande, sexuellt antastande, utnyttjande av person som är föremål för sexhandel, köp av sexuella tjänster av ung person, lockande av barn i sexuella syften, besökande av en barnpornografisk föreställning, koppleri samt grovt koppleri.

Sexuella trakasserier kan enligt Jämställdhetslagen 7 § definieras såsom någon form av oönskat verbalt, ickeverbalt eller fysiskt beteende av sexuell natur som syftar till eller leder till att en persons psykiska eller fysiska integritet kränks, särskilt när en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning skapas.

Sexuella trakasserier kan bestå av sexuellt insinuerande gester eller miner, oansvändiga skämt, påpekanden eller frågor som gäller figuren, klädseln eller privatlivet. Vidare kan det vara brev eller telefonsamtal med sexuella övertoner eller framsatt pornografiskt material. Sexuella trakasserier kan även vara fysisk beröring eller krav på könsumgänge eller annat sexuellt umgänge.

Den som begår sexuella trakasserier kan göra sig skyldig till och bli dömd för bland annat sexuellt antastande, sexuellt ofredande, diskriminering i arbetslivet eller till och med som arbetarskyddsbrott. Den som i brev, telefonsamtal, e-postmeddelanden som innehåller sexuella övertoner kan göra sig skyldig till och bli dömd för hemfridsbrott, olovlig avlyssning, olovlig observation, ärekränkning, olaga hot, olaga tvång, brott mot kommunikationsfrid, olaga förföljelse samt i extrema fall brott mot liv och hälsa.

Nolltolerans behövs

Diskussionen om sexuella trakasserier har även lett till att myndigheter har börjat reagera. Regeringen fördömer sexu-

ella trakasserier i sitt pressmeddelande (12.12.2017) och betonar att sexuella trakasserier alltid skall fördömas och under inga omständigheter accepteras. Vidare betonas att det behövs en förändring, både på individnivå men även på samhällsnivå. Det finns även ett behov av att utarbeta praktiska åtgärder och tydliga anvisningar vad gäller trakasserier på t.ex. arbetsplatser.

Enligt en undersökning som Finlands näringsliv EK låtit Taloustutkimus göra låter en stor del av de som utsatts för sexuella trakasserier bli att anmäla dessa vilket är alarmerande. De flesta är helt enkelt rädda att inte bli tagna på allvar eller vill inte ställa till med besvär. Enkäten som gjordes i januari i år omfattade 2128 personer i åldern 18-64 år. Värst utsatta var de unga kvinnliga anställda under 25 år varav hela 25 % hade trakasserats. Även här lyfts tystnadskulturen upp som ett av problemen och attityderna på arbetsplatserna. Attityderna måste förändras i samhället och vi måste kräva nolltolerans mot sexuella trakasserier!

Nina Jansson
handledare
RIKUs serviceställe i Vasa

Kuva Terhi Laitala

Läs mera på svenska: riku.fi/se/riku-lehti

Kuva Neil Thomas Unsplash

Kriittiset pisteet seksuaalirikoksen uhrin polulla

Tukihenkilö toimii uhrin rinnalla tunnemyrskyn keskellä

Suomessa tapahtuu poliisin yleisen arvion mukaan noin 15 000 seksuaalirikosta vuosittain, joista vain noin 10–13 prosenttia päättyy tutkittavaksi. Rikosuhripäivystyksen työntekijät ja koulutetut tukihenkilöt ovat aina valmiita auttamaan ja tukemaan seksuaalirikoksen uhreja sekä ohjaamaan heitä tarvittaessa eri palvelujen piiriin.

Teksti: Minna Korva-Perämäki

Seksuaalirikoksen kohteeksi voi joutua maassamme kuka tahansa, missä ja milloin tahansa. Seksuaalirikoksen tekijä voi olla uhrille entuudestaan hyvinkin tuttu ja luotettava henkilö tai täysin tuntematon. Seksuaalirikoksessa on kysymys aina alistamisesta ja vallan väärinkäytöstä. Seksuaalirikos on uhrille traumaattinen kokemus, minkä seurauksena uhri voi kokea monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä oireita.

Seksuaalirikosten todellista määrää ei voida faktana päätellä, sillä suurin osa ei tule poliisin tietoon. Positiivisena asiana voidaan kuitenkin sanoa, että viime vuosina yhä lisääntynyt avoin keskustelu seksuaalirikoksista on madaltanut uhrien kynnystä tehdä rikosilmoituksia sekä ottaa yhteyttä eri palveluihin avun saamiseksi. Rikosuhridirektiivi säätelee rikoksen uhrien oikeuksista koskien heille annettavaa tietoa, tukea ja suojelua sekä heidän osallistumistaan rikosoikeudellisiin menettelyihin. Direktiivin myötä poliisille on tullut velvoite rikosten uhrien ohjaukseksi uhripalveluihin sekä uhrien suojelutarpeen huomioimiseksi prosesseissa.

Tukihenkilö uhrin tukena

Rikosuhripäivystyksessä toimii satoja koulutettuja vapaaehtoisia tukihenkilöitä ympäri Suomen ja heillä jokaisella on suuri merkitys koko toiminnalle. Tukihenkilöiden tehtävänä on kuunnella ja tukea rikoksen kohdannutta henkilöä sekä seisoa hänen rinnallaan läpi oikeusprosessin tutkintapyyntöistä oikeudenkäyntiin. Tukihenkilö neuvoo tuettavaa monenlaisissa tilanteissa ja käy hänen kanssaan esimerkiksi eri virastoissa, opastaa täyttämään lomakkeita ja on mukana oikeudenkäynnissä.

Tukisuhteessa huomioidaan aina asiakkaan tilanne yksilöllisesti. Rikosuhripäivystyksen palveluksessa kolmisen vuotta toiminut Oulun seudun palvelupisteen toiminnanohjaaja **Inka Poikela** kertoo, että tärkeää tukihenkilön toiminnassa on kuunnella asiakasta ja tukea häntä eri tilanteissa joutumatta itse uhrin tunnemyrskyn keskelle.

– Meillä Oulun seudulla toimii tällä hetkellä 22 aktiivista vapaaehtoistoimijaa, joista noin puolet myös tukisuhteissa. Tukihenkilön täytyy osata tukisuhteen aikana hallita omat tunteensa ja empatiansa niin, ettei hän itse lähde mukaan tuettavan tunteiden myllerrykseen tai ohjaa häntä liikaa eri tilanteissa. Tukihenkilö on puolueeton rinnalla kulkija, jonka tehtävänä on tukea ja neuvoa asiakasta eri palveluihin, mutta ei tyrkyttää niitä, hän painottaa.

Poikela jatkaa, että tukisuhteiden pituus voi vaihdella hyvinkin paljon; kertakontaktista jopa useampaan vuoteen.

– Meille tulee vaihtelevasti yhteydenottoja liittyen seksuaalirikoksiin. Yleisimmin meihin otetaan yhteyttä liittyen itse rikosprosessin etenemiseen sekä tukihenkilön saamiseksi prosessin ajaksi. Suurin osa meille soittavista henkilöistä on täysi-ikäisiä uhreja, mutta joskus meille soittaa myös alaikäisen uhrin vanhempi, joka kysyy neuvoa perheen tilanteeseen. Tällöin pyrimme huomioimaan perheen muutkin jäsenet ja ohjaamaan heidätkin tarvittavien palveluiden piiriin. Tarvittaessa teemme lastensuojeluilmoituksen.

Lastensuojeluilmoitus ei ole rangaistus, vaan sen avulla pyritään saamaan perheelle mahdollisimman kattavasti apua ja tukea vaikeaan tilanteeseen, Inka Poikela painottaa.

Oikeudenkäynnin raadollisuus

Useamman vuoden Rikosuhripäivystyksessä tukihenkilönä toiminut **Maria** kertoo, että haastavinta hänelle itselleen tukihenkilönä on nähdä, kuinka seksuaalirikoksen uhri kuoritaan kuin sipuli kerros kerrokselta oikeudenkäynnin aikana.

– Seksuaalirikoksen uhri joutuu käymään omien tuntemuksiensa ja kokemuksiensa läpi lisäksi pitkän ja vaativan esitutkintajan ja syyteharkinnan, minkä päätteeksi koko prosessi päättyy oikeudenkäyntiin vastapuolen asianajajan riisuessa hänet täysin henkisesti, Maria kertoo.

– Ilman ulkopuolisen tukihenkilön apua ja tukea moni seksuaalirikoksen uhri saattaa jättää koko prosessin kesken. Tukihenkilön tuen on oltava samaan aikaan empaattista, mutta myös suoraa ja rehellistä, jotta tuettava selviää oikeudenkäynnin loppuun saakka. Nykyisin lain mukaan poliisin on jo esitutkinnassa arvioitava uhrin erityinen suojelun tarve, jotta itse rikosprosessista ei olisi enää ylimääräistä kärsimystä uhrille. Mikäli uhri tarvitsee erityistä suojelua tai on pelkäävä asiakas, hän saattaa saada oikeudenkäynnin ajaksi suojelutoimenpiteeksi esimerkiksi sermin saliin tai erillisen odotustilan, jossa odotetaan kutsua saliin, hän kuvailee.

Maria jatkaa, että tukihenkilöitä sitoo koko tukisuhteen ajan ja sen jälkeen asiakasta koskeva ehdoton vaitiolovelvollisuus.

– Koska kannamme sisällämme joskus hurjia asioita, on hieno juttu, että koko RIKUn toiminta panostaa myös tukihenkilöiden tukemiseen. Meillä on mahdollisuus säännölliseen ryhmätyön ohjaukseen sekä tarpeen vaatiessa myös yksilölliseen työnohjaukseen. Tämän lisäksi meillä on mahdollisuus keskustella ja

**Tuki henki l ö i t ä si too
tuki suhteen ajan ja
sen jälkeen ehdoton
vai ti ol ovel vol l i suus.**

purkaa mieltämme työntekijöiden kanssa aina, kun tilanne sitä vaatii. Tukihenkilön työtä helpottaa myös se, että tukisuhde on aina suunnitelmallista, organisoitua ja ohjattua, mihin kuuluu selkeä alku ja loppu, hän painottaa.

Kriittiset pisteet

Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen aiheuttaa ihmiselle äärimmäisen haavoittuvuuden kokemuksen niin henkisesti kuin fyysisesti. Suurin osa uhreista ei koskaan vie kokemaansa asiaa rikosoikeudellisesti eteenpäin, vaan salaa sen syytä tai toisesta.

Seksuaalinen väkivalta voi aiheuttaa uhrissa pelkoa, ahdistusta, häpeää ja kyvyttömyyttä toimia. Jos uhri ei pääse puhumaan ja purkamaan kokemaansa asiaa mahdollisimman pian tapahtuneesta, hän saattaa traumatisoitua ja päätyä pahimmillaan toimintakyvyttömäksi. Oikeaan aikaan saatu apu ja tuki auttaa uhria pysymään arjessa kiinni ja mahdollistaa rikoksesta toipumisen ajan kanssa.

Rikosuhripäivystyksen toiminnanohjaaja Inka Poikela kertoo, että kriittiset pisteet seksuaalirikoksen uhrin polulla liittyvät lähinnä eri palveluiden saamiseen ja niihin pääsemiseen uhrin asuinpaikkakunnalla.

– Kun seksuaalirikos tapahtuu, riippuu pitkälti uhrin toimintakyvystä kykeneekö hän hakemaan apua välittömästi tapahtuneen jälkeen. On aina parempi, jos uhrilla on sellaisia läheisiä, joille uhri pystyy kertomaan tapahtuneesta ja jotka voivat auttaa uhria ottamaan yhteyttä poliisiin ja lääkäriin, kertoo Poikela.

– Tässä vaiheessa poliisilla ja terveydenhuoltohenkilökunnalla on merkittävä rooli koko prosessin alkamisen ja etenemisen suhteen. He voivat uhrin suostumuksella ohjata hänet palveluihimme tai uhri voi olla itse yhteydessä esimerkiksi lähimpään palvelupisteeseen. Haastavinta uhrille prosessin alussa on kertoa kokemansa asia yhtä uudelleen ja uudelleen eri henkilöille eri palveluissa. Tämän vuoksi jokaisen henkilön, joka saa tietää seksuaalirikoksesta, tulisi kohdata uhri rauhallisesti ajan kanssa ja ohjata uhria saattaen eteenpäin eri palveluihin, Poikela tiivistää lopuksi.

Oulun palvelupisteen toiminnanohjaajat Tanja Korkala ja Inka Poikela ohjaavat ja kouluttavat RIKUn tukihenkilöitä. Kuva Minna Korva-Perämäki.

MINUT ON RAISKATTU

En ole tätä aikaisemmin kirjoittanut. Olen kyllä puhut asiasta monesti. Kirjoittamalla tapahtunut jää elämään. Se on nyt ikuisesti tuossa.

Kun puhun, niin en näe asiaa edessäni. Ehkä se toimii jonkinlaisena suojelumekanismina. En ole asian kanssa sinut, en niin paljon mitä itselleni uskottelen.

Jonkin aika sitten törmäsin ongelmaan, joka liittyi vahvasti seksiin. Tuli tilaisuus. Mies on tietoinen minun menneisyydestäni, että minut on hakattu sekä raiskattu. Yllättäen aloin miettimään, että olenko kumminkaan vielä valmis seksiin. Jos harrastan nyt seksiä, niin olenko sen verran toipunut, että henkisesti siihen kykenen. Jos kaikki on nyt hyvin, onko myöhemmin yhtäläillä hyvin. Kun vien sen ajatuksen liian kauas. En osaa olla itselleni armollinen.

Yritän olla vahva, liian vahva. Kun viime syksynä joulukuusi oli aina askeleen lähempänä, oma pää alkoi muistamaan tunti tunnilta tuon illan tapahtumia. Pää muistaa jokaisen iskun. Potkun. Heiton. Kuristamisen. Kuinka sitä vain odotti, että joskus kaikki loppuisi. Tapahtumasarja jatkui tunteja. Minua hakattiin tunteja. Aamulla mies viimein väsyi ja lopetti. Pääsin nukkumaan.

Illalla mies tuli ja raiskasi minut. Hän tuli viereeni. Riisui housut. Sanaakaan ei sanonut. Laukesi ja lähti pois. Miksi en laittanut vastaan? Minua oli useita tunteja hakattu ja potkittu. Olin yksi iso, kipeä ja turvonnut mustelma. Nukkumaan oli vaikea käydä, mikään asento ei ollut hyvä. Kaiken aikaa sattui. Jos olisin yön aikana laittanut miehelle vastaan, olisin alkanut itseäni puolustamaan, hän todennäköisesti olisi tappanut minut.

Suojelin itseäni, enkä laittanut vastaan. En halunnut, että hän aloittaa hakkaamisen uudelleen!

Mitä mulle kuuluu?

Ihan hyvää. Päivä kerrallaan tässä mennään. Sain Kelasta myönteisen päätöksen, mulle korvataan psykoterapia. Öisin en nuku levollista unta. Stressaan. Päivisin saan pieniä ahdistuskohtauksia jopa työpaikalla. Ex-miehen kavereilta kuulin tapouhkauksen. Koska huorat jotka tekevät perättömiä ilmiäntöjä raiskauksesta, voi ampua. Äitini istui vieressäni.

Yritän omaa perhettä suojella. Koska minä toin meidän perheeseen tuon pahan ihmisen, niin minun tehtävä on myös suojella perhettä tuolta pahalta. Vähän liian suuri vastuu omille hartioiden kasattu.

” Koska minä toin meidän perheeseen tuon pahan ihmisen, niin minun tehtävä on myös suojella perhettä tuolta pahalta.

Mulle tarjottiin töitä ja pääsin muuttamaan muualle. Kotona käyn viikonloppuisin kääntymässä. Valoa näkyy tunnelin päässä,

vaikka välillä se on hieman himmeämpi. Viime syksy oli jatkuvaa taistelua ja itsensä voittamista. Uskoisin ja toivon, että tämä vuosi on jo helpompi.

Olin siskon kanssa jouluna etelässä. Lähdin tekemään itselleni uusia, positiivisia muistoja joulusta. Haluan tehdä ja luoda paljon uusia, positiivisia kokemuksia. Tuntea paljon onnea ja positiivisuutta elämässä. Pahat tapahtumat seuraavat kyllä, joskus ne ovat hyvinkin vahvoina mielessä. Joskus ovat vaan mielessä. Niiden kanssa sopeutuu olemaan.

Uskon kovasti siihen, että psykoterapiasta saan tarvitsemäni avun. Senkin eteen joutuu itse tekemään todella paljon töitä, että edes pääsee terapiaan. Uhrin asema Suomessa on melkoisen huono. Apua ei tarjota, itse sinun pitää tietää mitä haluat ja mistä voit sen saada. Ja odotukseen saat käyttää aikaa! Kuinka niiden käy, jotka eivät ole yhtä vahvoja tai eivät jaksata taistella ja odottaa?

Olen jollain tavalla osannut kääntää kaiken minulle tapahtuneen pahan voitoksi. Olen noussut ylös ja alkanut kasaamaan itseäni. Facebookissa julkaisin tekstin, joka liittyi väkivaltaan. Se sai viikossa 5000 tykkäystä ja melkein 500 kommenttia. Väkivalta ja raiskaus avioliitossa ovat tabu. Siitä pitäisi puhua niin paljon enemmän. Mutta ihmiset eivät halua kuulla. Minulta on kysytty, että miksi puhun kaikesta mitä minulle on tapahtunut? Miksi puhun siitä niin paljon?

Tämä ei kosketa vai minua. Tämä koskettaa minun siskoa, äitiä, isää ja ystäviä. Muita ihmisiä. Miehiä sekä naisia. En ole ensimmäinen nainen, joka kokee tällaista. Enkä viimeinen, mutta toivottavasti minun kokemukseni auttavat toisia lähtemään suhteesta pois, ennen kuin mitään pahaa ehtii tapahtumaan.

Jokainen saa muutoksen aikaiseksi omassa elämässä ja parisuhteessa. Niin kauan, kun muistaa rakastaa itseään, ja on elossa. Silloin on mahdollisuus muuttaa kaikki paremmaksi.

Tytti Ripatti

Kuva Ben White Unsplash

POJAT JA MIEHET seksuaalirikoksen uhrina

Märta Tikkasen *Miestä ei voi raiskata* vuodelta 1975 kertoo tarinan, jossa nainen raiskaa miehen. Miestä ei uskota, koska sitä ei siihen maailmanaikaan pidetty mahdollisena. Tämä väite elää omaa elämänsä vahvana vielä tänä päivänä ihmisten mielissä ja ikävä kyllä myös auttajatahojen piirissä. Monet seksuaaliväkivallan projektit ja auttamisjärjestelmät sisältävät edelleen sukupuolittuneen nimen, joka kutsuu naisia asiakkaikseen.

Nykyään rikoslaki on meidän kaikkien onneksi sukupuolineutraali. Sillä on merkitystä ja se antaa luvan kaikille seksuaaliväkivallan uhreille hakea apua sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta.

Seksuaalisen väkivallan tunnistaminen ja nimeäminen

Yhteisesti sovittujen ja ymmärrettyjen termien kautta asiakas saa tarvitsemiaan palveluita ja ymmärtää mistä on kyse. Sama ajatus koskee myös ammattilaisia. Toisten rajoja rikkovasta seksuaalisesta käyttäytymisestä käytetään esimerkiksi

termejä: seksuaalinen häirintä, väkivalta, hyväksikäyttö tai kaltoinkohtelu, raiskaus, lapsista myös seksuaalissävytteisten kuvien ottaminen, levittäminen ja katseilu.

Pelastakaa lapset ry on tuonut esiin, ettei tule käyttää termejä lapsipornografia, lapsiprostituoitu, lapsiseksityöläinen tai lapsiseksiturismi. Näillä nimikkeillä aikuinen voi toimia useissa maissa laillisesti, mutta lapsi ei koskaan, koska lapsi ei ole seksin ammattilainen. Sen sijaan tulee käyttää termejä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, kaltoinkohtelu tai riisto. Sanoilla, joita käytämme, on merkitystä.

Poikiin ja miehiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Poliisiammattikorkeakoulun tilastojen mukaan vuonna 2017 poliisille ilmoitettuja 0–18-vuotiaita poikia koskevia tärkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä oli 177 kpl (tytöt 1150), raiskauksia tai pakottamista sukupuoliyhteyteen 15 kpl (tytöt 482) ja muita seksuaalirikoksia, pääosin lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin 44 kpl (tytöt 305).

Yli 18-vuotiaissa tilastot pienenevät entisestään. Miehiin kohdistuvia raiskauksia tai pakottamista sukupuoliyhteyteen ilmoitettiin 26 kpl (naiset 827) ja muita seksuaalirikoksia, pääosin seksuaalista ahdistelua 32 kpl (naiset 420).

Poliisille ilmoitetut poikiin ja miehiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat määrällisesti pieniä, mutta voimme päätellä, että miehen voi raiskata ja miestä voi käyttää seksuaalisesti hyväksi monin tavoin. Poliisin arvion mukaan Suomessa tapahtuu noin 6 000–10 000 raiskausta vuodessa, joista suurin osa jää ilmoittamatta. Kyseessä on valtava piilorikollisuus, joka koskee yhtä lailla myös naisia ja muun sukupuolisia.

Uhriksi joutumisen riskitekijöitä

Seksuaaliväkivallan tekijällä on usein joku kontakti tai suhde uhriin. Tekijä voi olla perheenjäsen, perhetuttu, opettaja, valmentaja, ohjaaja tai joku kaveripiiristä. Seksuaaliväkivaltaa tapahtuu myös verkossa ja sosiaalisessa mediassa. Pakolaiset ovat pakomatkoillaan suuressa riskissä joutua uhreiksi. Tekijä voi olla kuka

vain iästä, sukupuolesta tai sosiaalisesta asemasta riippumatta, eikä häntä tunnista ulkonäön perusteella.

Erityisen alttiita hyväksikäytölle ovat isätömät, aikuisen nälkäiset pojat, kodittomat, pakolaiset ja itsensä yksinäiseksi ja ulkopuoliseksi tuntevat. Riskiryhmässä ovat myös seksuaali-identiteettiään etsivät homo- ja bi-nuoret ja -aikuiset. Samoin sukupuoliristiriitaa kokevat trans- ja muunsukupuoliset.

Riittävällä ja ajoissa annetulla turvatoimen opettamisella ja seksuaalikasvatuksella voi estää paljon seksuaaliväkivaltaa. Riittävä tarkoittaa asioista puhumista niiden oikeilla nimillä ikätasoisesti. Ajoissa annettu seksuaalikasvatus on parhaimmillaan silloin, kun vanhemmat odottavat lasta.

Avun hakemisen vaikeus

Uhrin on usein vaikea hakea apua häpeän ja syyllisyyden vuoksi. Erityisesti pojilla ja miehillä siihen liittyy epäonnistumisen kokemus itsensä puolustamisessa ja viha itseään kohtaan. Miehet voivat kuvitella, että hyväksikäyttö on vähemmän traumaattista miehille kuin naisille. Homoseksuaalista uhria voidaan syyllistää suuntautumisen vuoksi.

Usein miehet ovat tottuneet hoitamaan itseään yksin, koska heidän pitää pärjätä ja turhista ei marista.

Miehisyys kulttuuriseen koodistoon kuuluvat tunneilmaisun säätely ja kontrolli. Miehen kuuluu olla pärjäävä ja kova, hän ei voi näyttää heikkouttaan ulospäin. Usein miehet ovat tottuneet hoitamaan itseään yksin, koska heidän pitää pärjätä ja turhista ei marista.

Palvelujärjestelmämme voi kohdella miehiä toisin. Esimerkiksi, jos mies tulee akuuttiin terveydenhuollon päivystykseen ja kertoo tullessaan raiskatuksi, hän voi saada hyvin vaihtelevaa palvelua. Miehelle ei useinkaan tehdä kattavaa raiskaustutkimusta, sen sijaan voidaan antaa rauhoittavia ja unilääkkeitä ensiavuksi kokemukseen.

Sukupuolesta riippumatta seksuaaliväkivalta voi aiheuttaa muun muassa akuutin stressireaktion, ahdistuneisuutta, päih-

Välitä!:n malli uhrin kohtaamiseen.

deongelmia, itsetuhoista käytöstä, univaikeuksia ja paniikkikohtauksia. Tapahtumien seurauksena uhrille on voinut tulla kehollisia vammoja tai hän on voinut saada sukupuolitaudin. Näiden tuntemusten ja asioiden pyöriessä mielessä avun hakeminen voi tuntua mahdottomalta.

Uhrin kohtaaminen

Seksuaalirikoksen uhri hakee usein apua muuhun vaivaan, kuten masennukseen, kipuihin ja särkyihin. Hänen voi olla vaikea nimetä kokemustaan. Tällöin voi kysyä esimerkiksi: "Oletko joutunut tekemään jotain vastoin tahtoasi?". On hyvä pyrkiä käyttämään termejä, joita kokija itse käyttää. Silti on puhuttava asioista oikeilla nimillä ja nimetä väkivalta väkivallassa. On tärkeää kertoa, että seksuaaliväkivalta ei ole koskaan uhrin vika.

Työntekijän tulee olla tietoinen omista asenteistaan ja ennakkoluuloistaan. Hänen tulee myös olla tietoinen asenteista, joita seksuaaliväkivallan uhrin joutuvat kohtaamaan yhteiskunnassa.

Toimintamalli uhrin kohtaamiseen

Setlementti Tampere ry:n Välitä! -seksuaaliväkivaltatyön yksikkö tarjoaa seksuaaliväkivaltaa kohdanneille kriisiapua ja ohjaa heitä tarvitsemaansa jatkohoitoon. Välitä!-hankkeessa 2012–2015 kehitetyssä hoitoketjussa ovat mukana kunnalliset ja kolmannen sektorin toimijat. Välitä! toimii samoissa tiloissa Pirkanmaan Rikosuhripäivystyksen kanssa.

Seksuaalirikoksen uhrin tullessa asiakkaaksi kumman tahansa toimijan palveluihin hänelle voidaan tarjota samalla tapaaminen seksuaaliväkivaltatyön kriisi-työntekijän ja RIKUn toiminnanohjaajan kanssa. Uhri kohdataan useammasta näkökulmasta, hän saa kattavasti ja nopeasti tarvitsemaansa apua ja tietoa. RIKU ja Välitä! konsultoivat toisiaan ja suunnittelevat yhdessä asiakkaan kanssa mahdollisimman hyvän hoitopolun. Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoiset saavat myös lisäkoulutusta Välitä!-yksikön seksuaaliväkivaltaan erikoistuneissa koulutuksissa.

Jukka Aho

RIKUn toiminnanohjaaja
Pirkanmaan palvelupiste

Kuva Sami Liukkonen

Kuva Sydney Sims Unsplash

Ammattilaisten käsityksiä rikoksen uhrin käyttäytymisestä

Ruotsissa tehty tutkimus osoittaa, miten poliisien ja syyttäjien käsitykset uhrin oletetusta käyttäytymisestä voivat vaikuttaa heidän uskottavuuteensa ammattilaisten silmissä. Tutkimuksessa selvitettiin myös koulutuksen merkitystä uhrien käyttäytymisen arvioimisessa.

Kaikilla ihmisillä on vaistomaisia stereotyyppisiä käsityksiä rikoksen uhreista. Kriminologiassa on tutkittu paljon niin sanotun ideaalin uhrin käsitettä. Hän on kunnollinen ja vastuullinen ihminen, joka ei ota turhia riskejä. Suuttumusta ja kostonhimoa hän osoittaa maltillisesti. Sukupuoli on yleensä nainen.

Todellisuudessa tilanne ei ole tällainen vaan paljon monimuotoisempi, vaikka toki uhreiksi joutuu henkilöitä, jotka vastaavat tällaista käsitystä. On kuitenkin tunnettua, että jotkut joutuvat uhriksi toistuvasti. Myös monen rikoksen tekijän taustalla on oma uhrikokemus.

On syytä pohtia sitä, miten stereotyyppiset vallitsevat näkemykset uhrin oletetusta käyttäytymisestä voivat vaikuttaa heidän oikeudelliseen ja yhteiskunnalliseen asemaansa. Merkitystä on sekä sillä miten oikeusosalalla toimivat henkilöt että niin sanottu suuri yleisö ajattelevat uhrista ja hänen toimintansa. Vaikka esimerkiksi poliisien, syyttäjien ja tuomareiden käsityksillä voi olla suurempi vaikutus uhrin asemaan, vaikuttavat kansalaisten näkemykset poliitikkojen välityksellä maassa harjoitettuun kriminaalipolitiikkaan. Tästä syystä myös median luomilla käsityksillä on suuri merkitys.

Ruotsalainen oikeuspsykologi **Karl Ask** on tutkinut kyselytutkimuksen avulla poliisien ja syyttäjien näkemyksiä uhrin oletetuista käyttäytymistavoista ja uskottavuudesta. Tutkimus avaa sitä, miten alan ammattilaisten käsitykset eivät aina vastaa tutkittua tietoa ja miten tällä voi olla vaikutusta uhrin oikeusturvan toteutumiseen.

Tunnekkäyttäytyminen ja uskottavuus

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten poliisien ja syyttäjien näkemykset uhrin käyttäytymisestä vaikuttavat heidän arvioonsa uhrin uskottavuudesta. Entä voidaanko näihin näkemyksiin vaikuttaa koulutuksen avulla?

Rikoksen uhrin käyttäytymisestä rikoksen jälkeen on ennakkokäsityksiä. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että uhrin tunnekkäyttäytyminen voi vaikuttaa hänen uskottavuuteensa uhrina. Neutraali käyttäytyminen yleensä vähentää uhrin uskottavuutta kun taas selvästi tunteellinen käyttäytyminen lisää. Empiirinen

aineisto osoittaa, että uhrien odotetaan tunnetasolla käyttäytyvän kulttuurisesti jaetun stereotyyppisen käsityksen mukaisesti suhteessa tapahtuneen rikoksen vakavuuteen.

// **Neutraali käyttäytymisen yleensä vähentää uhrin uskottavuutta kun taas selvästi tunteellinen käyttäytyminen lisää.**

Oikeustoimen ammattiryhmissä on myös havaittu eroja siinä, miten paljon tunnekkäyttäytyminen vaikuttaa uskottavuuden arvioon. Koska tutkimusta aiheesta on tehty vähän, valittiin tämän tutkimuksen kohteeksi poliisit ja syyttäjät. Heidän käsityksissään olevia eroavaisuuksia tarkasteltiin kyselytutkimuksen avulla.

Ruotsissa toteutettuun tutkimukseen osallistui 211 poliisia ja 190 syyttäjää. Tutkimuksen aineistona olivat kyselyt, joissa kysyttiin asteikolla 1–5 (samaa-eri mieltä) raiskausuhrien tyypillisestä käyttäytymisestä, uskottavuuteen vaikuttavista tekijöistä, näkemyksiä uhrien kohtelun merkityksestä, arvioita omasta osaamisesta uhrien käyttäytymisestä sekä sitä, oliko työntekijä saanut uhrien käyttäytymiseen ja kohtaamiseen liittyvää koulutusta.

Tutkimuksen tuloksista

Tehtyjen kyselyiden perusteella voitiin päätellä, että poliisit ja syyttäjät ajattelevat yleisesti, että rikostyyppi vaikuttaa merkittävästi uhrin käyttäytymiseen. Raiskauksen ja lähisuhdeväkivallan uhrin arvioitiin reagoivan voimakkaimmin ja syyllistävän itseään eniten. Näiltä uhreilta siis odotetaan tietynlaista vahvan tunnepitoista käyttäytymistä ja sen koettiin lisäävän uhrin uskottavuutta.

Useat aiemmin tehdyt tutkimukset toisaalta osoittavat, että raiskauksen uhrin reagoivat yhtä usein voimakkaan tunteellisesti kuin kontrolloidusti. Myös non-verbaalin käyttäytymisen osalta tutkituilla ammattilaisilla oli erilainen käsitys kuin mitä tutkimukset osoittavat raiskauksen uhrin käyttäytyvän.

Tuloksena oli näin ollen se, että tutkituilla ammattiryhmillä saattaa olla vääränlaisia käsityksiä uhrien tavasta reagoida ja käyttäytyä. He eivät esimerkiksi oleta, että raiskauksen uhrille olisi luontaista käyttäytyä kontrolloidusti, mikä saattaa vähentää tällä tavalla toimivien uhrien uskottavuutta.

Tutkimuksessa tuli myös esille, että poliisit uskoivat syyttäjiä useammin, että rikosilmoituksia raiskauksista oli tehty väärin perustein. Tämä voi johtua myös siitä, että poliisit tapaavat enemmän uhreja kuin syyttäjät ja syyttämisenvaiheessa tapaukset ovat jo seuloutuneet. Vastaamiseen on voinut myös vaikuttaa ”poliittinen korrektius”, jonka arveltiin olevan suurempaa syyttäjien keskuudessa.

Myönteinen tulos oli se, että koulutuksella on merkitystä. Ne, jotka olivat saaneet koulutusta uhrin käyttäytymisestä, esimerkiksi painottivat vähemmän non-verbaalin käyttäytymisen merkitystä uskottavuuden arvioinnissa. Tämä vahvistaa rikosuhrijärjestöjen vahvasti ajamaa tavoitetta kaikkien oikeusosalalla toimivien kouluttamisesta uhrien käyttäytymisen ymmärtämiseen ja sensitiiviseen kohteluun.

Kirjoitus perustuu oikeuspsykologian erikoistumiskoulutuksessa tehtyyn artikkelianalyysiin.

*Lähteenä käytetty artikkeli: Karl Ask, Department of Psychology, University of Gothenburg, Sweden
A Survey of Police Officers' and Prosecutors' Beliefs About Crime Victim Behaviors, Journal of Interpersonal Violence 2009*

*Leena-Kaisa Åberg
RIKUn toiminnanjohtaja*

Seksityöntekijöihin kohdistuvat seksuaalirikokset

Olisinpä voinut vastata kolumnipyyntöön toteamuksella, ettei seksityöntekijöihin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa mitään erityistä ole. Tutut ongelmat ovat läsnä: häpeään liittyvä korkea kynnys ilmoittaa rikoksesta huolimatta siitä, että teolla on pitkäkestoisia tai pysyviä negatiivisia vaikutuksia uhrin elämään ja että rikoksen todisteluun liittyvät prosessit voivat huonosti hoidettuina traumatisoida lisää.

Seksityöntekijöillä on kiistatta kohonnut riski joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi heidän huonon yhteiskunnallisen asemansa vuoksi. Seksityöntekijöihin kohdistuvista seksuaalirikoksista puhuttaessa ei voida ohittaa stigman merkitystä. Stigma on sosiaalinen rakenne, mutta sitä kantavat kehossaan ja mielessään ne ihmiset, joihin se on liitetty. Vaikka seksityöntekijät ovat heterogeeninen joukko ihmisiä, niin heitä kaikkia yhdistää negatiivinen sosiaalinen leima.

Stigma pitää seksityöntekijät hiljaisina, olivat he itse mitä mieltä seksityöstä hyvänsä. Osa on sisäistänyt stigman ja he itsekin noudattavat "väkivalta kuuluu pakettiin" -ajattelua. Osa taas ei hyväksy stigmaa ja tunnistaa itseensä tai kollegoihinsa kohdistuvat oikeuksien loukkaukset, mutta pysyvät hiljaa sosiaalisten seurausten pelossa.

Stigman voima tuli esiin myös #metoo-kampanjassa (katso esimerkiksi <http://time.com/5104951/sex-workers-me-too-movement/>). Muutama seksityöntekijä uskaltautui tulemaan esiin ja kertomaan kokemastaan seksuaalisesta väkivallasta. Identifioituminen seksityöntekijäksi sai osakseen jäätävän vastaanoton. Miksi seksityöntekijät ovat naisryhmä, jotka eivät ole saaneet solidaarisuuden osoituksia ja kehuja rohkeudesta tulla esiin oman tarinansa kanssa?

Negatiivisten asenteiden lisäksi seksityöntekijöiden asemaan vaikuttaa se, miten määrittelimme prostituution. Jos prostituutio mielletään väkivallaksi, silloin seksuaalisen itsemääräämisoikeuksien loukkauksien ajatteluan ikään kuin kuuluvan prostituutioon. Että valitsemal-

la seksipalvelujen myymisen toimeentulonsa lähteeksi, seksityöntekijä ottaisi tietoisesti riskin tulla seksuaalisesti kaltoin kohdelluksi.

/// Jos seksin ostaja tekee jotakin muuta kuin mistä on sovittu, niin kyse on itsemääräämisoikeuden loukkauksesta, maksaa hän siitä korvauksen tai ei.

Silloin kun prostituutiossa toimiminen perustuu pakkoon, on kyse ihmiskaupasta tai muunlaisesta oikeuksien loukkauksesta. Lähtökohtaisesti seksityöhön ei sisälly väkivaltaa. Seksityöntekijä ei "myy itseään" toisen vapaaseen käyttöön, vaan ilmaistulla suostumuksella on prostituutiosuhteissakin tärkeä rooli. Jos seksin ostaja tekee jotakin muuta kuin mistä on sovittu, niin kyse on itsemääräämisoikeuden loukkauksesta, maksaa hän siitä korvauksen tai ei.

Seksityön paljastumisen pelko on yleinen este oikeuden hakemiselle rikoksen tapahduttua. Kenelle kaikille henkilöillisyteni paljastuisi ja mitä seurauksia sillä voi olla? Voiko esimerkiksi väkivallan tekijä käyttää tietoa väärin, jääkö siitä jokin merkintä rekisteriin, voiko se johtaa lasten menettämiseen, työpaikan menettämiseen, koulutusmahdollisuuksiin? Onko lopputuloksena käännyttäminen maasta? Tätä kaikkea seksityöntekijä pohtii yleensä yksin ilman lähiyhteisön tukea.

Merkittävää on myös se, miten poliisi, syyttäjä, syytetyn avustaja ja tuomari suhtautuvat seksuaalirikoksen uhriksi joutuneeseen seksityöntekijään. Kauhutarinat raiskaus-oikeudenkäynneistä uhrin käytäytymisen ja moraalien kyseenalaistamisen voidaan kertoa vähintään potenssiin kymmenen, kun rikoksen uhrina on sek-

sityöntekijä. Kyllähän ihmisen tulisi ymmärtää altistuvansa väkivallalle, jos keran prostituutioon lähtee mukaan. Että se ikään kuin kuuluu siihen sisään rakennettuna riskinä. Tätä perustelua olen nähnyt käytettävän jopa sellaisissa tapauksissa, joissa seksuaalirikokseen syyllistynyt ei ole seksin ostaja tai parittaja, vaan joku prostituution ulkopuolinen taho.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksia tulisi aina tutkia ja käsitellä myös erilliskysymyksinä, ei vain osana jotakin muuta rikosta. Valitettavan usein seksityöntekijään kohdentunutta väkivaltaa käytetään todentamaan parituksen tai ihmiskaupan tuomittavuuden astetta. Jos tapahtunutta väkivaltaa ei käsitellä erilliskysymyksenä, annamme viestin, että ihmisen oma kokemus on merkityksellämpänä kuin yhteiskunnan lähettämä viesti teon moitittavuudesta.

Seksuaalirikosten uhriksi joutuneiden seksityöntekijöiden asemaa voidaan parantaa ajattelutapaa ja asenteita muuttamalla. Meidän kaikkien on ymmärrettävä, että raiskaus on raiskaus, vaikka teon kohteena olisi seksipalveluja myyvä ihminen.

*Jaana Kauppinen
toiminnanjohtaja Pro-tukipiste ry*

Kuva Markku Ojala

Kun seksuaalirikoksesta jätetään syyttämättä

Seksuaalirikoksissa vastuu rikoksesta syyttämisestä on ensisijaisesti virkamiehellä eikä asianomistajalla. Ainoastaan kun kyse on seksuaalisesta ahdistelusta, täysi-ikäinen voi päättää olla vaatimatta rangaistusta tekijälle. Silloinkin syyttäjä voi katsoa, että tärkeä yleinen etu vaatii joka tapauksessa syytteen nostamista. Joskus syyttäjä kuitenkin päätyy jättämään syyttämättä seksuaalirikoksesta.

Teksti: Heli Yli-Räsänen

Seksuaalirikos on rikoslaisissa määritelty rikos, joka loukkaa joko henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai lapsen normaalia kehitystä. Kihlakunnan syyttäjä **Yrjö Reenilä** Helsingin syyttäjänvirastosta kertoo, millaisen prosessin syyttäjä käy, kun päättää jättää syyttämättä.

– Syyttäjän on kertyneen esitutkimateriaalin perusteella ratkaistava, onko asiassa nostettava syyte ja oikeudenkäynti aloitettava vai ei. Syyttäjän on arvioitava jokaisessa asiassa, täyttääkö tutkittavana ollut teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön, ja onko rikoksesta epäillyn henkilön syyllisyydestä riittävä näyttö. Eli pohdinta tehdään syyteharkintana, Reenilä sanoo.

Syyttäjä tarvitsee näyttöä syytteen pohjalta. Näyttö kerätään esitutkinnassa. Se on rikosprosessin ensimmäinen vaihe, ja siinä kartoitetaan tietoa rikokseksi epäillystä teosta syyteharkintaa ja mahdollista oikeudenkäyntiä varten.

– Esitutkinta toimii samalla rikosoikeudenkäynnin valmisteluna, koska rikosasioissa

Kuva Minna Korva-Perämäki

toimitetaan vain poikkeuksellisesti erityinen suullisen valmistelun istunto oikeudessa.

Esitutkinnan tekee esitutkintaviranomainen, joka yleensä on poliisi. Sitä johtaa tutkinnanjohtaja. Esitutkinnassa selvitetään muun muassa epäillyn rikoksen teko-olosuhteet, aiheutettu vahinko, teosta saatu hyöty ja ketkä ovat asianosaisia. Esitutkinnassa selvitetään myös asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan, mutta tämä on Reenilän mukaan harvinaista seksuaalirikoksen esitutkintavaiheessa.

– Syyttäjä ”valvoo” esitutkinnan laatua ja syyttäjän on tarvittavissa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään esitutkintalaissa tarkoitetulla tavalla. Esitutkintaviranomaisen on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide. Syyttäjä päättää esitutkintatoimenpi-

teistä asian siirryttyä hänelle esitutkinnan jälkeen.

Kynnys syyttämiseen on Reenilän mukaan kaikissa asioissa sama, eikä esimerkiksi lapsiin kohdistuneissa rikoksissa syytekynnys ole matalampi.

Vuosina 2010–2017 Suomessa on syyteharkinnassa kunkin vuoden alussa ollut noin 1300–1900 seksuaalirikosta, joista vuosittain on jätetty syyttämättä noin 300–450 tapausta, 29–34 prosenttia tapauksista. Näinä vuosina yksi yleisimmistä rikosnimikkeistä seksuaalirikosten joukossa on ollut raiskaus. Esimerkiksi vuoden 2010 alussa syyteharkinnassa on ollut 225 raiskausta, ja 58 niistä on jätetty syyttämättä. Vuonna 2017 vastaavat luvut ovat 660 ja 200. Prosentteissa syyttämättä on jätetty vuosina 2010–2017 vuosittain noin 28–42 prosenttia rikoksista, joissa rikosnimike syyteharkinnassa on ollut raiskaus.

Asianomistaja voi syyttämättä jättämispäätöksen saatuaan käyttää toissijaista syyteoikeuttaan eli nostaa itse syytteen.

Vuosina 2010–2012 syyteharkinnassa olleista seksuaalirikoksista toinen yleisimmistä rikosnimikkeistä on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, joita kunkin näiden vuoden alussa on ollut syyteharkinnassa 330–594, ja niistä kunkin vuonna jätetty syyttämättä 80–123. Prosentuaalisesti syyttämättä on jätetty 28–31 prosenttia.

MITÄ UHRI VOI TEHDÄ, JOS ON TYYTYMÄTÖN SYYTTÄMÄTTÄJÄTTÄMISPÄÄTÖKSEEN, YRJÖ REENILÄ?

- Asianomistaja voi syyttämättä jättämispäätöksen saatuaan käyttää toissijaista syyteoikeuttaan eli nostaa itse syytteen. Tällöin hänen tulee itse laatia haastehakemus, saattaa se vireille tuomioistuimeen sekä ajaa asiansa tuomioistuimessa. Tähän voi luonnollisesti palkata juristin asiaa hoitamaan. Asianomistajan ajaessa itse asiansa kuluriski on hänellä itsellään. Jos syyte hylätään, hänen tulee korvata vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, mikäli niitä vaaditaan. Lisäksi jos on käyttänyt juristia, tulee maksettavaksi hänen palkkionsa.
- Asianomistaja voi toimittaa asiassa uutta selvitystä syyttäjälle. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaan jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.
- Asianomistaja voi tehdä kantelun valtakunnansyyttäjälle, jolla on oikeus ottaa asia uuteen syyteharkintaan.

Laki suojelee asianomistajaa

Laadukas esitutkinta ja uhrin suojeleminen oikeusprosessin aikana tukevat uhrin toipumista

Suomen lain mukaan jokainen ihminen on syytön siihen saakka, kunnes toisin todistetaan. Oikeusprosessi on kokonaisuudessaan pitkä ja raskas operaatio uhrille. Uhria voidaan kuitenkin suojella koko oikeusprosessin ajan eri toimin.

Teksti: Minna Korva-Perämäki

Erilaisia rikoksia tehdään koko ajan ja erityisesti netissä ne lisääntyvät. Uhreja on myös erilaisia ja joskus rikoksen uhri voi kokea pelkoa ja turvattomuutta jo esitutinnan aikana. Mikäli uhri kokee, että joku pelottelee tai uhkaa häntä tai yrittää kostaa hänelle, uhrin tulee kertoa tuntemastaan asiasta viranomaisille mahdollisimman pian.

Tällaisissa tapauksissa viranomaiset arvioivat, tarvitseeko uhri suojelua esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Samalla viranomaiset arvioivat yhdessä uhrin kanssa, mitä toimenpiteitä uhrin

suojeleminen vaatii. Suojelutoimenpiteiden arvioinnissa otetaan huomioon uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, olosuhteet ja rikoksen laatu. Esitutinnan aikana uhri voi pyytää esimerkiksi samaa sukupuolta olevan poliisin suorittamaan kuulustelut.

Vastakuulustelun merkitys

Helsingin käräjäoikeudessa vuoden 2010 syyskuusta lähtien työskennellyt kärjätuomari **Riikka Rask** kertoo, että rikosprosessi koostuu esitutkinnasta, syyteharkinnasta, oikeudenkäynnistä sekä rangaistuksen täytäntöönpanosta.

– Rikosasiassa asianomistaja on yksi osapuoli oikeudenkäynnissä, jossa on tarkoitus selvittää, mitä on tapahtunut, onko teossa kysymys rikoksesta ja kuka on syyllistynyt kyseiseen rikokseen. Asian selvittäminen voi joskus olla asianomistajalle vaikea tilanne ja tämä pyritään ottamaan huomioon erilaisin suojelutoimenpitein ja järjestelyin. Asianomistaja ei useinkaan tiedä näistä mahdollisuuksista, ja myös tästä syystä on tärkeää, että asianomistajalla on oikeudenkäynnissä avustaja, joka osaa tuoda suojelutarpeen esille prosessin eri vaiheissa, Rask painottaa.

Käräjätuomari Rask jatkaa, että yleisesti kaikkien kannalta olisi tärkeää, että rikosasiat saadaan tutkittua laadukkaasti ja että syyteharkinta ja oikeudenkäynti toteutuvat joutuisasti.

– Asian viipyminen pitkään on varmasti yksi suurimpia epäkohtia koko rikosprosessin aikana. Painottaisin vastaajan vastakuulustelun asianmukaisen toteutumisen merkitystä myös asianomistajan aseman kannalta. Mikäli vastakuulustelu-oikeus esitutkinnassa laiminlyödään, siitä aiheutuu ongelmia oikeudenkäynnissä. Jos vastakuulustelua ei ole toteutettu laadukkaasti, se voi joko heikentää mahdollisuuksia käyttää asianomistajan tallennettua kertomusta näyttönä oikeudenkäynnin aikana tai johtaa esitutkinnan täydentämiseen ja lisäesitutkintaan. Nämä puolestaan taas viivästyttävät oikeudenkäyntiä, hän huomauttaa.

Käräjätuomari Rask kertoo, että asianomistajaa voidaan suojella rikosprosessin ajan eri tavoin. Itse oikeudenkäynnin aikana asianomistaja voi joissakin tapauksissa puhua näkösuojan takaa tai ilman, että syytetty on samassa tilassa (ns. pelkäävän todistajan tila).

– Ennen oikeudenkäynnin alkamista voidaan myös järjestää odotustilanne ja saliin meneminen siten, että asianomistaja ei joudu kohtaamaan vastaajaa. Pääsääntöisesti tällaisiin toimiin ryhdytään pyydettyä. Seksuaalirikokset käsitellään pääsään-

töisesti yleisön läsnä olematta ja asiakirjat määrätään salassa pidettäviksi. Muiden rikosasioiden käsittely on pääsääntöisesti julkista.

– Esitutkinnassa tehtyä tallennetta asianomistajan kuulemisesta käytetään pääsääntöisesti silloin, kun asianomistaja on alle 15-vuotias, mutta myös erityisen suojelun tarpeessa olevien 15–17-vuotiaiden kohdalla tämä on mahdollista. Tietyin edellytyksin myös yli 18-vuotiaiden seksuaalirikosten uhrien esitutkinnassa tehtyä videotallennetta voidaan käyttää. Mahdollisuuksia käyttää videotallennetta on lisätty, joten on entistä tärkeämpää, että esitutkinnassa vastaajan vastakuulustelu-oikeudesta on huolehdittu asianmukaisesti eli vastaajalla on käytössä avustaja tai puolustaja, joka on voinut harkita, onko vastaajalla tarvetta esittää asianomistajalle kysymyksiä. Jos tämä laiminlyödään, asianomistajan kertomuksen vastaanottaminen näyttönä on vastaajan vastakuulustelu-oikeuden puuttumisen takia ongelmallista, Riikka Rask painottaa.

Tietojen suojeleminen medialta

Media nostaa mielellään esille yksittäisiä tapauksia ilman, että tapahtuneen teon yksityiskohdista tiedetään juuri mitään. Lähtökohtaisesti media ei koskaan saa käyttöönsä salassa pidettäviä tietoja, joten puhtaasti julkisen tuomion perusteella ei voida päätellä tarkkaan, miten oikeus on kyseiseen tuomioon päätynt.

Media nostaa mielellään esille yksittäisiä tapauksia ilman, että tapahtuneen teon yksityiskohdista tiedetään juuri mitään.

Käräjätuomari Rask selventää, että tuomioistuin voi määrätä asianomistajan henkilöllisyyden salassa pidettäväksi rikosasiassa, joka koskee arkaluonteista tai yksityiselämään liittyvää seikkaa. Lisäksi tuomioistuin voi asianomaisen pyynnöstä tai muusta painavasta syystä johtuen määrätä oikeudenkäyntiasiakirjat joko osittain tai kokonaan salassa pidettäväksi niiltä osin, kun ne sisältävät arkaluonteista tietoa rikoksen uhrista, hänen yksityiselämästä ja terveydentilasta tai sellaista tietoa uhrista, joiden antaminen rikkoisi hänen oikeuksiaan.

– Asianomistajan nimen salaaminen ei käsittäkseni vääristä julkista tietoa. Itse pyrin kirjoittamaan tuomiot aina siten, että perustelut ovat mahdollisimman julkiset. Tällöin vain asianomistajan henkilöllisyys ja tiedot, joista asianomistajan henkilöllisyyden voisi päätellä, ovat salassa pidettäviä. Usein perustelut on mahdollista kirjoittaa siten, että vain asianomistajan nimi ja ehkä myös todistajan nimi on korvattu julkisessa versiossa kirjaimella, mutta muuten perustelut ovat samat julkisessa ja salassa pidettävässä versiossa, hän painottaa asiaa käräjäoikeuden kannalta.

Uhrina täytyy tukea koko prosessin ajan

Sisäministeriön *Rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn käsikirjan* mukaan suojelutarpeen arviointimenettelyn tarkoituksena on hyvissä ajoin tunnistaa uhrin suojelutarve ja määrittää uhrin esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä tarvitsemat erityiset suojelutoimenpiteet.

Arvioinnin tehtävänä on tunnistaa sellaiset asianomistajat, joiden kertomuksen saamista näytöksi voidaan helpottaa rikosprosessin aikana toteutettavilla suojelutoimilla. Arvioinnin päämääränä on hankkia viranomaisen näkemys siitä, voitaisiinko prosessin aikana toteutettavilla toimilla helpottaa asianomistajan asemaa tapahtumista kertovana uhrina. Näin voidaan edistää osapuolten täysipainoista osallistumista prosessiin, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja aineelliseen totuuteen pääsemistä. Esitutkintavaiheessa tehty arviointi ei kuitenkaan sido tuomioistuinta.

Oikeuspsykologian ja kriminaalipsykologian dosentti, psykoterapeutti **Helinä Häkkänen-Nyholm** psykologi- ja lakiasiantuntijana PsyJuridicasta kertoo pitävänsä erittäin tärkeänä, että uhreja suojellaan koko oikeusprosessin ajan.

– Sanoisin, että usein on jopa välttämätöntä uhrin psyykkisen hyvinvoinnin kannalta, että hänellä on mahdollisuus todistaa esimerkiksi sermin takaa. Katson, että mahdollisuus uhrin suojelemiseen jo lähtökohtaisesti alentaa kynnystä rikosilmoituksen tekemiseen. Suomessa on viime vuosina edistytty uhrin suojelemisasiassa merkittävästi erityisesti rikosuhridirektiivin myötä.

Tällä hetkellä toimistossamme uhrien suojeluun liittyvät huolenaiheet liittyvät pääasiallisesti siihen, että he eivät tiedä mitä oikeudenistunnossa tapahtuu ja miten syyttäjä tai puolustuksen oikeudellinen avustaja heitä kohtelee istunnossa. Olen kehittänyt tätä varten erityisen valmistelumenetelmän oikeuden istuntoon, eli *Cope for court*-menetelmän, hän kuvailee.

Häkkänen-Nyholm jatkaa, että psykologinen valmistelu oikeuskäsittelyyn lisää kuultavan henkilön itsevarmuutta ja kertomuksen uskottavuutta, laajentaa todistajankertomusta ja vähentää kertomuksessa esiintyvien virheiden määrää sekä vähentää rikosuhrin ennakkoon kokemaa ahdistusta.

– Valmistelun tehtävänä on auttaa tuomaan ihmisestä parasta itseään esiin kuulemistilanteessa. Sellaisissa tapauksissa, joissa asianomistaja on joutunut esimerkiksi puolustuksen oikeudellisen avustajan ahdistamaksi tai hänelle on muusta syystä jäänyt oikeuskäsittelystä haitallisia muistoja, voidaan ne työstää myös kehittämälläni *Cope after court*-menetelmällä. Meneillään oleva tutkimuksemme viittaa siihen, että asiakkaat kokevat menetelmän erittäin hyödylliseksi. Työssäni erittäin palkitsevaa on se, että asiakas voi olla hyvinkin ahdistunut oikeudessa tapahtuneista asioista, kuten esimerkiksi syytöksistä epäluotettavuudesta, mutta menetelmän jälkeen hän kykenee palautumaan nopeammin ja jättämään oikeusprosessin taakseen, hän tiivistää.

Häkkänen-Nyholm korostaa, että hän itse näkee erityisen tärkeänä kehittämistyön todistajan suojelemisen osalta ja toivoo, että oikeusturvan toteutumisen kannalta tulevaisuudessa koulutettaisiin lisää tuomareita ottamaan huomioon, miten psyykinen trauma vaikuttaa kertomukseen ja kuulemiseen.

– Käynnissä oleva tutkimuksemme Helsingin yliopistolla viittaa siihen, että tuomarikunnassa tästä on hyvin erilaisia näkemyksiä eli joidenkin mielestä esimerkiksi trauma vaikuttaa siten, että kertomus on johdonmukaisempi, kun taas toisten mielestä se on epäjohdonmukaisempi, Häkkänen-Nyholm huomauttaa lopuksi.

Helinä Häkkänen-Nyholm on toiminut vuosina 2002-2011 keskusrikospoliisissa oikeus- ja kriminaalipsykologian erityisasiantuntijana. Kuva Kari Pekonen.

Erityisen suojelutarpeen arviointi seksuaalirikoksissa

Rikosuhridirektiivi säätelee erityistä suojelua tarvitsevien uhrien tunnistamisesta ja heidän oikeudestaan erityissuojeluun esitukinnassa sekä oikeudenkäynnissä. Erityissuojelun tarpeessa voidaan katsoa olevan henkilön, joka on erityisen altis toissijaiselle tai toistuvalla uhriksi joutumiselle, pelotellulle tai kostotoimille. Säännökset uhrille tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista sisältyvät esitukintalakiin.

Teksti: Jenni Lehtonen

Direktiivin mukaisesti jokaiselle rikoksen uhrille tulisi tehdä henkilökohtainen yksilöllinen arviointi haavoittuvuuden ja erityistoimien tarpeiden tunnistamiseksi. Henkilökohtainen arviointi tulisi tehdä rikosprosessissa mahdollisimman varhain, jotta erityistoimenpiteiden tarve esitukinnassa ja oikeudenkäynnissä tulisi alustavasti määriteltyä uhrin lisäkäsityksen välttämiseksi.

Suojelutarpeen arviointi käytännössä

Käytännön arviointi suoritetaan kaksivaiheisesti. Ensimmäisessä vaiheessa arvioidaan yleensä ilman lomaketta, onko heti havaittavissa, että suojelun tarvetta ei ole. Arvioon vaikuttavat muun muassa rikoksen tyyppi ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Helsingin poliisin rikostutkintayksikön seksuaaliväkivaltarikostutkinnassa linja asiaomistajan suojelutarpeen arvioinnissa on selkeä ja jokaisesta asianomistajasta tehdään arviointi, kertoo rikoskomisario ja tutkinnanjohtaja **Teija Koskenmäki-Karaharju**.

Arvioinnin lopputulos merkitään kuulustelupöytäkirjaan. Jos ensivaiheen arvioinnissa päädytään siihen, että suojelutoimenpiteitä tulee tarkemmin määrittää, täytetään erityisen suojelutarpeen arviointilomake yhdessä asianomistajan kanssa. Helsingin seksuaaliväkivaltarikostutkinnassa jokainen seksuaalirikoksen uhri on suojelutoimenpiteiden osalta arvioitava kirjallisella lo-

makkeella, joka on arvioinnin toinen vaihe. Tämä suoritetaan yleensä kuulustelun yhteydessä ja seksuaaliväkivaltarikostutkinnassa lomakkeen käytöstä on tullut luonnollinen rutiini jokaisen asianomistajan kohdalla. Lomakkeeseen kirjataan suojelutoimenpiteiksi ehdotetut asiat, joista tutkinnanjohtaja tekee kokonaisarvioinnin sekä mahdollisen esityksen.

Kaikki alle 15-vuotiaat asianomistajat puhutetaan videolle. Lainsäädäntö mahdollistaa videopuhutuksen myös kaikkien alle 18-vuotiaiden asianomistajien kohdalla, jos he sitä haluavat. Hyvin usein 15 vuotta täyttäneet alle 18-vuotiaat eivät halua videopuhutusta, vaan haluavat tulla henkilökohtaisesti oikeuteen. Tämä nähdään yleisesti hyvänä tilanteena, koska asianomistajan henkilökohtainen kuuleminen oikeudessa on usein nähty salissa vakuuttavampana kuin puhutusvideon käyttö.

**” Laadukkaaseen arviointiin kuuluu myös se, että uhri-
le kerrotaan eri toimenpiteiden vaikutus mahdolliseen oikeudenkäyntiin.**

Lainsäädäntö antaa mahdollisuuden myös yli 18-vuotiaiden seksuaalirikosten uhrien puhuttamisen videolle, jos siihen arvioidaan olevan tarvetta. 18 vuotta täyttäneiden asianomistajien puhutus videolle on kuitenkin hyvin harvinaista. Teija Koskenmäki-Karaharjun kertoo, että asiaa harkitaan lähinnä silloin, jos asianomistajan omat henkilökohtaiset olosuhteet ovat sellaisia, että oikeudenkäynnissä puhuminen olisi jostakin syystä erityisen raskasta asianomistajalle. Kyseessä voi olla erityisen korkea ikä, kommunikointivaikeudet tai joku muu terveydellinen tila.

Asianomistajan henkilökohtainen kertomus on oikeudessa myös uskottavampi kuin videopuhutus, jos asianomistajalla ei ole selkeästi näitä ulospäin näkyviä rajoitteita. Asianomistajan henkilökohtainen esiintyminen oikeudessa on poliisin mukaan asianomistajan oikeusturvan kannalta parempi vaihtoehto, siksi 18 vuotta täyttäneiden videopuhutusta ei käytetä kuin erityistapauksissa.

Teija Koskenmäki-Karaharju. Kuva Jenni Lehtonen.

- Esimerkiksi vanhuksat, joilla on muistivaikeuksia tai liikkuminen erityisen rajoitettua, omaavat asianomistajana sellaiset olosuhteet, että puhutuksia on tehty videolle, kertoo Koskenmäki-Karaharju.

Helsingissä pidetään säännöllisesti kokouksia seksuaalirikoksia syyttävien syyttäjien kanssa, koska esitystä suojelutoimenpiteistä tulisi arvioida yhdessä myös heidän kanssaan. Käytännössä syyttäjien kanssa on sovittu, minkä tyyppisistä toimenpiteistä on syytä keskustella yhdessä. Koskenmäki-Karaharjun mukaan esimerkiksi tutkinnanjohtajan arvio 18 vuotta täyttäneen asianomistajan videopuhutuksesta keskustelutetaan erikseen myös syyttäjän kanssa.

Käytetyt suojelutoimenpiteet

Helsingin poliisissa seksuaalirikosten osalta ehdottomasti eniten käytetyt suojelutoimenpiteet ovat asianomistajan tahdon välittäminen oikeudenkäyntiin sermin käytöstä, suljetusta oikeudenkäynnistä ja asiakirjojen salaamisesta. Varsinkin seksuaalirikosten asianomistajat, jotka ovat tulleet seksuaalirikoksen uhriksi entuudestaan tuntemattoman henkilön toimesta, kokevat vastaajan kasvokkain kohtaamisen ahdistavana.

Kun asianomistaja haluaa sermin oikeudenkäyntiin, pyyntö toimitetaan syyttäjän kautta tuomioistuimeen, joka päättää asian. Arviointilomaketta ei liitetä esitutkintapöytäkirjaan. Se lähetetään syyttäjälle henkilötietolomakkeen yhteydessä ja syyttäjä kirjaa oman esityksensä suojelutoimista haastehakemuksen yhteyteen, joka lähetetään tuomioistuimelle. Esitutkintavaiheessa tehty arvio ei sido tuomioistuinta. Asianomistajan niin pyytäessä hänelle myös järjestetään esitutkintaan samaa sukupuolta oleva kuulustelija, ja perussääntönä seksuaalirikoksissa on, että asianomistajaa kuulee myös sama tutkija.

Arviointimenettelyn yleisenä tavoitteena on myös lisätä viranomaisten tietoa siitä, voidaanko prosessin aikana toteutettavilla suojelutoimilla helpottaa asianomistajan asemaa ja todistelua. Arvioinnin tarkoitus on kartoittaa keinoja, joilla voitaisiin varmistaa asianomistajan jaksaminen koko oikeusprosessin aikana. Arvioinnilla pyritään kartoittamaan ne joko rikokseen liittyvät tai asianomistajan henkilökohtaisiin oloihin liittyvät seikat, jotka kuormittavat asianomistajaa. Jos kuormittavaa tilannetta voidaan jo oikeusprosessin alussa, eli poliisin tekemissä toimissa, helpottaa, on todennäköisempää, että asianomistaja jaksaa vihdä oikeusprosessin loppuun saakka. Laadukkaaseen arviointiin kuuluu myös se, että uhrille kerrotaan eri toimenpiteiden vaikutus mahdolliseen oikeudenkäyntiin.

Rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn käsikirja: julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75016

TUKIKESKUKSESTA seksuaalisen väkivallan uhrin palvelut samasta paikasta

Helsingin Naistenklinikalla aloitti vuosi sitten toukokuussa toimintansa Suomen ensimmäinen seksuaalisen väkivallan uhreille tarkoitettu tukikeskus. Seri-tukikeskus on matalan kynnyksen palvelu, sinne ei tarvitse lähetettä ja kaikki tarvittavat palvelut on tarkoitus saada samalta "luukulta".

Teksti: Sami Liukkonen

Seri-tukikeskus tarjoaa psykososiaalisen ja lääketieteellisen avun yhdestä paikasta, eikä rikosilmoitusta edellytetä avun saamiseksi. Seri-tukikeskuksesta seksuaalisen väkivallan uhri saa monipuolista akuuttia apua ja palveluohjausta.

– Asiakkaamme ovat kokeneet, että täällä ymmärretään mitä he ovat kokeneet ja osataan toimia sen mukaisesti. Osa näistä asioista on muutosta aiempaan, osa jo toteutunut mutta hajautetusti, kertoo psykologi, psykoterapeutti (VET) **Pertti Hakkarainen** HUS:n Seri-tukikeskuksesta.

– Asiakkaita on ollut keskimäärin yksi uusi asiakas joka päivä eli kuukaudessa uusia asiakkaita tulee noin 27. Uusien lisäksi meillä käy noin 20 henkilöä viikossa psykososiaalisen tuen parissa sekä lisäksi muun muassa rokotettavia. Yhteensä Seri-tukikeskuksessa on kuukaudessa noin 120–140 potilaskäyntiä, kertoo Hakkarainen.

Seri-tukikeskukseen ei tarvitse lähetettä ja kaikki tarvittavat palvelut on tarkoitus saada samalta "luukulta".

Seri-tukikeskuksen matalan kynnyksen ajatuksena on, että kuka tahansa seksuaalisen väkivallan uhri voi tulla sinne suoraan ilman lähetettä.

– Noin 60 prosenttia kävijöistämme tulee ensimmäiselle käynnilleen poliisin tuomana, suoraan tapahtumapaikalta. 40 prosenttia löytää Seri-tukikeskukseen itse tai esimerkiksi järjestöjen ohjaamina. Valtaosa Seri-tukikeskuksen asiakkaista on naisia ja vain 2 prosenttia on miehiä, kertoo Hakkarainen.

Ensimmäisen vuoden kokemusten perusteella ympärivuorokautinen aukiolo ja puhelinpäivystys ovat tarpeen.

Kuva Minna Korva-Perämäki

– Tyypillisimmin Seri-tukikeskukseen tullaan alle vuorokauden sisällä tapahtuneesta ja noin 80 prosenttia tulee kolmen vuorokauden sisällä. Päivystyspuheliin soitetaan myös öisin ja viikonloppuisin. Viikonloppuna yölliset yhteydenotot ovat yleisempiä kuin arkena. Tiistai ja lauantai ovat kiireisimmät päivämme, kertoo Hakkarainen.

Pertti Hakkaraisella ei ole tarkkaa lukua siitä, että kuinka moni Seri-tukikeskusten asiakkaista on tehnyt tai aikoo tehdä rikosilmoituksen kokemastaan seksuaali-

sesta väkivallasta. Tiedossa on kuitenkin, että niitä, jotka eivät tee rikosilmoitusta, on merkittävä määrä.

– Meille kerrottuja yleisimpiä syitä ovat, että uhrin ei ole usko hyötyvänsä oikeusprosessista mitään tai he eivät jaksaa oikeusprosessia. Monilla on tuntemus siitä, että oikeusprosessi on itselle psykologisesti liian raskas. Uhri saattaa myös pelätä tekijää tai pohtia tekijän tilannetta ja suhtautua siihen myötätuntoisesti, jolloin asia vain jää, kertoo Hakkarainen.

Myös oikeusprosessi, kesto ja sen nostattamat psykologisesti vaikeat tunteet pelottavat uhreja.

– Esimerkiksi tekijän kohtaaminen oikeudessa ja oikeusprosessin julkisuus pelottaa uhreja. Ei ole tavatonta, että uhri pelkää, että raiskauksen todettaisiin olevan uhrin oma vika tai että mitään väärää ei ole tapahtunut, kertoo Pertti Hakkarainen.

Uusia Seri-tukikeskuksia perustetaan eri puolille maata

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta solmittu yleissopimus, niin sanottu Istanbulin sopimus, astui Suomessa voimaan elokuussa 2015.

Sopimuksen artiklassa 25 säädetään erityisesti seksuaaliväkivallan uhrien tukemisesta. Sen mukaan sopimusosapuolten on huolehdittava, että seksuaaliväkivallan uhreille perustetaan riittävästi asianmukaisia, helposti saavutettavia tukikeskuksia, jotka voivat tarjota uhreille lääketieteellistä ja oikeuslääketieteellistä tutkimusta, traumatukea ja neuvontaa.

Ensimmäinen Seri-tukikeskus aloitti toimintansa Naistenlinikalla toukokuussa 2017. Ensimmäisen toimintavuoden aikana asiakasmäärä tulee hipomaan 300 asiakkaan rajaa, tai jopa ylittää sen. Se on tuplasti enemmän kuin suunnittelu- vaiheessa osattiin odottaa. Odotettavissa

on, että Seri-tukikeskusten asiakasmäärä kasvaa vuosittain, kun väestön tietoisuus tarjolla olevista tukipalveluista paranee. Näin on käynyt esimerkiksi Tukholmassa.

Parempien palvelujen avulla voidaan vaikuttaa myös siihen, että yhä useampi rikoksen uhri hakeutuu avun piiriin ja saa tarvitsemaansa tukea ja hoitoa kokeemaansa väkivaltaan. Tämä osaltaan vähentää piilorikollisuuden määrää.

HUS:n Seri-tukikeskus on valtakunnallinen pilotti, joka Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman 2018–2021 (STM 2017:16) mukaisesti levitetään muihin yliopistosairaaloihin. Keskustelut tukikeskusten perustamiseksi on aloitettu Turussa ja Tampereella ja kevään 2018 aikana neuvottelut aloitetaan myös Oulussa ja Kuopiossa. Tavoite on, että tukikeskus on avattu tai perusteilla jokaisessa yliopistosairaalassa vuoden 2019 loppuun mennessä.

Aiemmin seksuaaliväkivallan uhrien auttaminen on monella alueella ollut pitkälti järjestöjen vastuulla. Samaan aikaan Seri-tukikeskusten lisäksi kehitetään myös alueellisia, sairaanhoitopiiri-kohtaisia, hoitoketjuja yli 16-vuotiaiden seksuaaliväkivallan uhrien auttamiseksi.

Asiantuntija Katriina Bildjuschkin ja projektikoordinaattori Suvi Nipuli Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö THL

Suvi Nipuli ja Katriina Bildjuschkin

Lapsen edunvalvonta rikosprosessissa ja lapsiystävällinen tandem-malli

Esitutkintalain 8 § mukaan tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle lapselle esitutkintaa varten edunvalvoja, kun huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta.

Tällainen tilanne on, kun huoltajaa, huoltajan läheistä, kuten isovanhempaa, avopuolisoa tai sisarusta epäillään lapsen kohdistuneesta rikoksesta. Tutkinnanjohtaja tekee tuomioistuimelle hakemuksen edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, maistraatti tai sosiaaliviranomainen. Edunvalvoja määrätään tiettyyn rikosasiaan ja määräys loppuu, kun rikosasia on loppuun käsitelty.

Edunvalvojan tehtävät tandemmallissa

Oikeusavustaja on usein hoitanut myös edunvalvojan tehtävät. Oikeusavustajan ja edunvalvojan tehtävissä on kuitenkin eroavaisuuksia. Oikeusavustaja on sidottu päämiehensä tahtoon, mutta edunvalvoja ei. Hänellä on rinnakkainen puhevalta lapseen nähden ja hänen lähtökohtansa on lapsen etu. Edunvalvonnassa keskeistä on lapsen mielipiteen selvittäminen, lapsen edun arviointi sekä työskentely lapsen kanssa. Oikeusavustajan tehtävässä on keskeistä varmistaa, että lapsen juridiset edut ja hänelle kuuluvat korvaukset tulevat toteutumaan.

Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta lapselle on hyvä hakea erillinen edunvalvoja. Erityisesti tämä tulee esiin, kun käydään toimeksiantoa koskevia neuvotteluita, päätetään esitettävistä vaatimuksista sekä siitä haetaanko käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta. Tätä edunvalvojan ja oikeusavustajan yhteistyömallia kutsutaan tandem-malliksi.

Kuva Minna Korva-Perämäki

Edunvalvojan ja oikeusavustajan yhteistyömallia kutsutaan tandem-malliksi.

Lastensuojelun edunvalvoja hoitaa lapsen edunvalvojan tehtävät sekä käyttää lapsen puhevaltaa huoltajan sijaan. Lapselle erikseen määrätty oikeudenkäyntiavustaja vastaa rikosasian oikeudelliseen hoitamiseen liittyvistä tehtävistä. Edunvalvonta on näin erotettu oikeudenkäyntiavustajan tehtävistä.

Tandem-mallissa korostuu edunvalvojan ja avustajan keskinäinen yhteistyö. Mallin juuret ovat Englannissa, josta se on levinnyt myös muualle. Mallia on pidetty toimivana ja lapsiystävällisenä käytäntönä.

Edunvalvojan keskeisenä tehtävänä on pitää lapsi omassa prosessissaan osallisena lapsen iän mukaisella tavalla. Edunvalvoja kertoo lapselle, miten rikosprosessi eri vaiheissa etenee tapaamalla ja kertomalla hänelle prosessin vaiheista. Edunvalvoja hakee asianajajan toimimaan lapsen oikeusavustajana ja sopii hänen kanssaan tehtävänjaosta. Jos edunvalvojan näkemys lapsen edusta on ristiriidassa

lapsen oman näkemyksen kanssa, lapselle määrätty oikeudenkäyntiavustaja tuo esille lapsen näkemyksen. Mikäli lapsen etu edellyttää, edunvalvoja on läsnä myös oikeudenkäynnissä.

Edunvalvoja huolehtii rikosprosessin lapsiystävällisyydestä. Edunvalvoja voi yrittää vaikuttaa esitutkinnan ja syyteharkinnan keston, oikeuskäsittelyn lapsiystävällisyyteen ja kaikkiin vastaaviin asioihin. Eri viranomaiset huomioivat edunvalvojan huolenaiheen lapsen traumatisoitumisesta prosessin pitkittymisen vuoksi. Edunvalvoja voi pyrkiä vaikuttamaan asioiden ja menettelyiden sisältöihin tavalla, jotka ovat lapsen edun mukaisia rikosprosessissa. Rikokset, joissa lapsi on asianomistajana, ovat enimmäkseen väkivalta- ja seksuaalirikoksia.

Keskeistä rikosprosessin edunvalvonnassa on, ettei lapsen tarvitse huolehtia asiasta ja lapselle on kerrottu hänen ikätasoaan vastaavalla tavalla mitä seuraavaksi tapahtuu. Edunvalvoja kuuntelee, millaisia kysymyksiä lapsella on ja antaa niihin tarpeenmukaiset vastaukset. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä esitutkintaviranomaisen kanssa. Edunvalvoja ei kuitenkaan toimi lapsen tukihenkilönä. Mikäli tukihenkilö on tarpeen rikosprosessissa, edunvalvoja huolehtii sen hankkimisesta.

Käytännöt kehittyvät

Lapsen oikeuksiin perustuvat edunvalvonnan käytännöt ovat Suomessa melko tuoreita ja valtakunnallisesti niissä on

eroavaisuuksia. Pelastakaa Lasten, Ensi- ja turvakotien liiton, Nuorten ystävien ja SOS-lapsikylän yhteinen lastensuojelun edunvalvojahanke kehitti vuosina 2005–2012 lastensuojelun edunvalvontakäytäntöjä. Tällöin alkoi myös lastensuojelun edunvalvojen kouluttaminen.

Vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa vahvistettiin lapsen osallisuutta ja edunvalvojan määrääminen lastensuojeluprosessiin mahdollistui. Lapselle on tämän jälkeen voitu määrätä rikosprosessiin edunvalvoja, jolla on taustakoulutuksena lastensuojelun koulutus, mutta myös riittävä tuntemus rikosprosessista.

Kaakkois-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom on koordinoanut lastensuojelun edunvalvojatoimintaa vuodesta 2012 alkaen Kaakkois-Suomessa. Koordinaation yhtenä tehtävänä on alueellisen edunvalvojarekisterin ylläpitäminen ja edunvalvojen etsiminen rikos- ja lastensuojeluprosesseihin. Edunvalvoille tarjotaan koordinaation kautta ryhmätyönohjausta ja edunvalvontaprosessin toimijoille konsultaatioapua.

Kaakkois-Suomessa rakennettiin toimintamalli, kun lapsi tarvitsee edunvalvojan. Rikosepäilyissä, joissa lapsi tarvitsee edunvalvojan, on tutkija yhteydessä koordinaattoriin sopivan edunvalvojan löytämiseksi. Tutkijan saatua edunvalvojan yhteystiedot tehdään poliisissa hakemus edunvalvojan määräämiseksi. Edunvalvo-

jan saadessa edunvalvontamääräyksen, hän etsii oikeusavustajan prosessiin ja aloittaa yhteistyön lapsen ja rikosprosessin toimijoiden kanssa.

Koordinaatio on ollut tärkeä tuki niin edunvalvojen kuin alueen toimijoillekin. Alueilla, joissa ei koordinaatiota ole, lastensuojelutaustaisten edunvalvojen tiedot löytyvät THL:n edunvalvojapankista.

THL:n edunvalvojapankki: thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-edunvalvonta/edunvalvojapankki

Marjukka Heikkilä

erikoissuunnittelija, Kaakkois-Suomen sosiaalialan Osaamiskeskus Oy Socom

Kuva Socom

Tyttöjen taloista tukea nuorille seksuaaliväkivallan uhreille

#Metoo-kampanja on tullut hyvänä vetoapuna Tyttöjen Talojen seksuaaliväkivaltatyölle ja oikeusministeriön rahoittamalle Otava-hankkeelle. Seksuaaliseen häirintään kohdennettu kampanja on madaltanut kynnystä keskusteluun.

Seksuaaliväkivallasta puhuminen, uhrinäkökulma ja seksuaaliväkivallan moninaiset seuraukset ovat vielä vaiettu aihe. Seksuaaliväkivalta voi olla myös ammattilaiselle vaikea aihe käsiteltäväksi työssä.

Nuorten kokemus seksuaaliväkivallasta on puhuttanut viime vuosina paljon, ja ilmoitettujen seksuaalirikosten määrä on kasvanut 2017 vuoden aikana erityisesti 15–17-vuotiaiden nuorten osalta. Tiedetään, että nuoret kertovat ja pääsevät käsittelemään ▶

koettua seksuaaliväkivaltaa vasta pitkän ajan kuluttua tapahtuneesta, jolloin myös oireilu ja huonovointisuus ovat saattaneet pitkittyä. Seksuaaliväkivalta ulottuu myös uhrin lähipiiriin, kuten vanhempiin, sisaruksiin ja ystäviin.

Loisto Settlementti ry:n (entinen Kalliolan Nuoret) Helsingin Tyttöjen Talolla apua seksuaaliväkivaltaan on tarjottu ja kehitetty tarpeenmukaisena yli 10 vuotta. Tuki on tarkoitettu 13–29-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille sekä sellaisiksi itsensä tunteville. Apua haetaan vuosittain enemmän ja nykyään asiakkaita on noin 150 vuodessa.

Matalankynnyksen periaatteella toimiva Pop In -seksuaalineuvontavastaanotto ja muu toiminta sekä hyvä yhteistyö muiden nuorten kanssa toimivien tahojen kesken on helpottanut seksuaaliväkivaltaan apua hakevien ohjautumista Tyttöjen Taloon. Ilmapiirin ja ympäristön on havaittu olevan turvallinen puheeksiotolle ja asian käsittelylle.

Seksuaaliväkivaltatyö on ohjaavaa, tukevaa ja vakauttavaa apua nuorille tytöille ja naisille, jotka ovat kokeneet elämässään seksuaaliväkivaltaa. Keskeistä toiminnassa on kohtaaminen, lupa tuoda esiin seksuaaliväkivalta ja vahvistaa oikeutusta avunhakemiseen. Seksuaaliväkivaltatyön tiimissä toimii Helsingissä neljä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista, joilla kaikilla on erityisosaamista seksologiassa ja terapiatyössä.

Kuopiossa, Rovaniemellä, Oulussa ja Espoossa seksuaaliväkivaltatyö aloitettiin syksyllä 2017 Otava-hankkeen myötä. Tavoitteena on kansallistaa työmuoto niin, että apua seksuaaliväkivaltaan on tarjolla Tyttöjen Taloiissa kautta Suomen. Kaikilla taloilla on koulutettua henkilökuntaa vastaamaan erityistuen tarpeeseen, johon kuuluu myös koulutusta ja konsultointia muille ammattilaisille. Seksuaaliväkivaltatyössä tuetaan yksilökeskustelujen ja ammatillisesti ohjatun vertaistuen keinoin uhreja, tarvittaessa myös heidän huoltajiaan.

Kuva picjumbo.com

Seksuaaliväkivalta on ihmisoikeuskysymys ja ihmisoikeusloukkaus

Seksuaalisuus on tärkeä ja keskeinen osa ihmisen ydintä ja itseä. Seksuaaliväkivalta ja seksuaalisuuden loukkaukset vaikuttavat erittäin kokonaisvaltaisesti ihmisyden kokemukseen, käsitykseen itsestä ja itsen arvokkaaksi kokemisesta. Käsittelemättömän seksuaaliväkivallan seuraukset näyttäytyvät moninaisena pahoinvointina ja syrjäytymisenä usein vuosien jälkeenkin.

Haluamme tehdä avun saamisen seksuaaliväkivaltaa kokeneelle nuorelle mahdollisimman helpoksi, edistää uhrin ja läheisten asemaa, ennaltaehkäistä väkivaltaa ja vähentää seksuaalirikoksien aiheuttamaa inhimillistä kärsimystä.

Uhrit voivat saapua ja ottaa suoraan yhteyttä Tyttöjen Taloihin. Nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset voivat soittaa ja ohjata seksuaaliväkivaltaa ko-

keneen suoraan Tyttöjen Talolle paikkakunnan mukaan. Uhri saa ammatillista keskustelua ja häntä autetaan yksilöllisesti.

Kristiina Hannila

Seksuaaliväkivaltatyön vastaava ohjaaja, koordinaattori, OTAVA-hanke, Helsingin Tyttöjen Talo

LISÄTIETOJA:

tyttojentalo.fi
tyttojentalo.fi/yhteystiedot/muut-tyttojen-talot

Käsittelemättömän seksuaaliväkivallan seuraukset näyttäytyvät usein vuosien jälkeenkin.

Kouluissa tarvitaan tietoa seksuaalirikoksista

Kuva picjumbo.com

Vuonna 2017 valmistuivat Rikosuhripäivystyksen Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon-materiaalipaketit. Materiaalipakettien tavoitteena on lisätä nuorten tietoisuutta rikosasioissa sekä auttaa heitä tunnistamaan rikokset ja niihin liittyvät ilmiöt.

Teksti: Maatu Arkio-Lampinen

Materiaalien avulla rohkaistaan nuoria rikosasioista puhumiseen ja avun hakemiseen. Maksuttomia materiaalipaketteja on ladattu käyttöön yli 700 kappaletta.

Materiaalipakettien tarve nousi ammattilaisilta, jotka työskentelevät nuorten parissa. Aiheet toteutettiin nuorten ja ammattilaisten toiveiden pohjalta. Materiaalin valmistamiseen kuului laaja pilotointia ja sosionomi **Rosa Tverin-Wiion** tekemä opinnäytetyö *Nuorten kokemuksia kouluissa tehtävästä rikosuhriyöstä*.

Tverin-Wiion ensimmäinen tutkimuskysymys oli, lisääntyikö nuorten tietämys käsitellyistä teemista nuorten ja opettajien kokemuksen mukaan?

– Tulosten pohjalta oli selvää, että nuorten tiedot avun hakemisesta paranivat, he oppivat paremmin tunnistamaan eri rikoksia ja väkivallanmuotoja sekä tietämys rikosprosessista parani, kertoo Rosa Tverin-Wiio.

– Tietoisuuden lisääminen avun hakemisesta voidaan nähdä yhtenä keskeisenä

tekijänä erityisesti toistuvien uhrikokemusten ennaltaehkäisyssä, huomauttaa Tverin-Wiio.

Tverin-Wiion mukaan nuoret olivat kiinnostuneita käsitellyistä asioista ja positiivisinta palautetta nuoret antoivat seksuaalirikoksia koskevasta materiaalista.

– Nuoret toivoivat eniten lisätietoa ja materiaalia seksuaalirikoksista ja seurusteluväkivallasta. Tämä voi johtua nuorten kehityksellisestä vaiheesta sekä aihealueeseen liittyvästä mediahuomiosta, pohtii Tverin-Wiio.

Materiaalipakettien tavoite on antaa nuorille tietoa heidän omista oikeuksista ja tätä kautta vähentää turhaa häpeää sekä korostaa avun hakemisen tärkeyttä. Tiedon lisääminen vahvistaa nuorten omaa

toimijuutta ja avoimuutta asioista puhumiseen.

– Nuorten rikosuhrikokemuksilla näyttäisi olevan voimakas yhteys syrjäytymiseen, muistuttaa Tverin-Wiio.

Rosa Tverin-Wiio, kuva Meri Kuikka.

Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon

- Mitä on seurusteluväkivalta? – Pohdintaa omien rajojen tunnistamisesta
- Fyysisen väkivallan vakavuus ja puhumisen tärkeys
- Seksuaalirikoksen tunnistaminen ja avun hakemisen tärkeys
- Väkivallasta perheessä saa puhua – Mitä tarkoittaa avun saaminen?
- Tunnistammeko koulussa tapahtuvat rikokset?
- Ennakoivan puhumisen merkitys ja nuoren rikoksen uhrin tukeminen (Huoltajille)
- Paketeista löytyy toistaiseksi ruotsiksi käännettynä seksuaalirikoksiin paneutuva paketti: Metoder för att ta upp brott till discussion - Att känna igen sexualbrott och vikten av att söka hjälp.

Materiaalipaketteja voidaan käyttää koulussa terveystiedon, yhteiskuntaopin ja luokanvalvojan tunnilla. Materiaalia voi hyödyntää myös rippi- ja prometheusleirillä, nuorisotilalla ja harrastetoiminnassa.
riku.fi/materiaalipaketit

Koulutuksella vahvistetaan uhreja kohtaavien ammattilaisten osaamista

Oikeusministeriö, Valtakunnansyyttäjänvirasto ja Tukinainen ry ovat yhdessä suunnitelleet päivän mittaisen koulutuksen, jossa keskitytään rikoksen uhrin kohtaamiseen rikosprosessissa. Koulutus on tarkoitettu tuomareille, syyttäjille, julkisille ja yksityisille oikeusavustajille, edunvalvojille ja poliiseille.

Koulutuksen tavoitteena on lisätä rikoksen uhreja työssään kohtaavien tietoisuutta uhrien tarpeista ja antaa työkaluja haavoittuvien uhrien ammattitaitoiseen kohtaamiseen, jolla edistetään uhrin selviytymistä ja rikosprosessin sujuvaa etenemistä. Koulutukset ovat osallistujille maksuttomia.

Vuonna 2015 voimaan tullut uhridirektiivi velvoittaa jäsenvaltioita kouluttamaan uhrien kanssa oikeusalaalla työskenteleviä, jotta heidän tietoisuus uhrien tarpeista lisääntyy. Tukinaisen keräämän palautteen perusteella on selvästi havaittavissa, että koulutukselle on tarvetta.

Erityisen hyödylliseksi koettiin tieto uhrin käyttäytymisen taustoista. Esimerkiksi poliisiosallistuja arvioi seuraavasti: "uhrin käyttäytymisen ymmärtäminen/tunnistaminen voi olla ensiarvoista lopputuloksen kannalta". Trauman vaikutuksesta uhri ei välttämättä löydä sanoja tapahtumille eikä osaa kuvailla tapahtumia niin, että kuulustelija saisi tapahtumista oikean kuvan. Uhri voi myös pelätä tai olla muuten riippuvuussuhteessa tekijään. Uhri saattaa jopa puolustella tekijää. Lopputuloksen kannalta on tärkeää, että uhrin trauma tunnustetaan ja häneen osataan suhtautua uhrina jo esitutkinnasta lähtien.

On tärkeää, että kuulustelija osaa jo kuulustelua aloittaessa ottaa huomioon, että kyseessä on haavoittuvassa asemassa oleva uhri, joka voi olla hyvin traumatisoitunut. Hänelle tulee antaa aikaa, mahdollisesti kysyä tilanteesta ja turvallisuudesta useammalla tavalla. Asioista on puhuttava suoraan, mutta ystävällisesti ja syyllistämättä uhria. On hyvä muistaa, että esimerkiksi seksuaalirikoksen uhrilla on oikeus maksuttomaan avustajaan jo esitutkintavaiheessa. Avustajan on tärkeää olla uhrin mukana jo kuulusteluvaiheessa.

Eräs syyttäjä kommentoi luentoa uhrin haavoittuvuuden tunnistamisesta ja sensitiivisestä kohtelusta: "Uhrin haavoittuvuusase- man johtaminen epärationaaliseen toimintaan ja kertomuksen muuttumiseen helpottaa ymmärtämään uhria käräjäoikeuskäsittelyn ja kuulemisen yhteydessä omassa työssä". On syytä muistaa, että mitä haavoittuvampi uhri on, sitä heikommin hän pystyy toimimaan rationaalisesti.

Uhri kykenee paremmin huolehtimaan oikeuksistaan, kun hän ymmärtää rikosprosessin vaiheet ja saa henkistä tukea koko prosessin ajan. Uhrilla on mahdollisuus saada maksutta tukihenkilö avustajan lisäksi rikosprosessin ajaksi esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä. Tukihenkilön kanssa voi keskustella luottamuksellisesti rikosasian herättämistä tunteista.

Asianajajat, syyttäjät ja tuomarit kokivat, että koulutus uhrin kohtaamisesta rikosprosessissa muutti heidän suhtautumistaan uhriin. Eräs tuomari kommentoi muutosta: "kyky ajatella ja asennoitua paremmin uhrin asemaan, sanoihin, tulkintoihin ja käyttöön".

Muutoksia myös työskentelytapoihin

Yksi syyttäjä totesi, että koulutus toi "enemmän kärsivällisyyttä, pyrin olemaan vielä selkeäsanaisempi sekä panostamaan luottamuksuhteen rakentamiseen". Moni uhri saattaa kokea epäluottamusta viranomaisia kohtaan tai oikeudenkäynti ja tuomioistui- messa olo voi jännittää uhreja. On hyvä, jos oikeudenkäynnissä uhreille voidaan luoda turvallinen ympäristö. Lainsäädäntö antaa siihen nykyisin hyvät mahdollisuudet. Uhrin ei esimerkiksi tarvitse kohdata tekijää missään vaiheessa rikosprosessia.

Tukinainen on kouluttanut jo aiemmin muun muassa oikeusviranomaisia ja turvapaikkaprosessiin osallistuvia työntekijöitä. Vuosikymmenen vaihteessa Senja-projektissa koulutettiin tuomareita, syyttäjiä ja poliiseja. Päämääränä oli vaikuttaa siihen, että rikoksen uhrin saavat Suomessa asiallista ja arvostavaa kohtelua oikeusprosessissa poliisitutkinnasta oikeudenkäyntiin.

Koulutuksen tarkoitus on myös lisätä alueellisten tukipalvelujen tunnettuutta. Osa tukipalveluista pitää myös lyhyen luennon toiminnastaan. Koulutuksissa on paikalla myös Rikosuhripäivystys.

Tukinainen

- Tukinainen ry/Raiskauskriisikeskus Tukinainen antaa tietoa, terapeutista tukea ja juridista neuvontaa seksuaalirikoksen uhreille ja heidän läheisilleen anonyymisti netissä ja maksuttomassa puhelinpalvelussa.
- Puhelinpalvelu on jaettu kriisi- ja juristipäivystykseen.
- Kriisipäivystyksessä vastaavat kriisityöntekijät. He ohjaavat tarvittaessa myös kriisityöntekijätapaamiseen. Juristipäivystyksessä annetaan juridista tietoa ja neuvontaa seksuaalirikosasioissa jo ennen rikosilmoituksen tekoa ja vaikka ei tekisikään rikosilmoitusta.
- Nettitukinainen-sivusto antaa tietoa, tukea ja neuvontaa seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan kysymyksissä.
- Senjanetti.fi-sivuilla annetaan tietoa lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhriksi joutumisen vaikutuksista sekä toimintaohjeita uhrien kanssa toimimisesta niille, jotka ovat oikeusprosessissa yhteydessä uhriin.

Katriina Sorsa
lakimies
Senjanetti.fi-hankkeen koordinaattori
Tukinainen ry

Kuva Sami Liukkonen

Yhteistyötä, vuorovaikutusta, välittämistä – kokemuksia päivystystoiminnasta tuomioistuimissa

Teksti: Elina Välimäki

Rikosuhripäivystyksen kaksivuotinen Visitor-toiminta tuomioistuimissa -hanke on edennyt loppusuoralleen. Sen annista ja jatkokehittämisestä keskusteltiin Tampereella helmikuussa pidetyssä seminaarissa.

Visitor-hankkeen mahdollisti hyvin sujunut yhteistyö. Kolmen käräjäoikeuden, Rikosuhripäivystyksen ja neljän oppilaitoksen keskinäisen yhteistyön palkitsevuus korostui iltapäivän mittaan pidetyissä puheenvuoroissa. Yhteistyön ja koko hankkeen keskiössä ovat olleet asiakkaat eli oikeudenkäyntiin saapuneet asianomistajat, todistajat ja heidän läheisensä. Kohderyhmälle suunnattu useille kielille käännetty opas

Asianomistajana tai todistajana oikeudessa – käytännön ohjeita valmistui hankkeessa kerätyn tiedon ja tuomioistuinten kommenttien tuloksena.

Hankkeessa luotiin ja pilotoitiin päivystyksen malli ja siihen liittyvä koulutus. Koulutetut päivystäjät jalkautuivat asiakkaiden pariin Oulun, Pirkanmaan ja Vantaan käräjäoikeuksissa. Päivystäjien kohtaamien asiakkaiden määrä kipusi viime joulukuun loppuun mennessä yhteensä 3620:een. Tästä kokonaismäärästä 2268 asiakasta päivystäjät kohtasivat Pirkanmaan käräjäoikeudessa. Kyseessä on maamme toiseksi suurin käräjäoikeus, mikä selittää suuren asiakasmäärän juuri Tampereen oikeustalolla.

Opiskelijat tositoimissa

Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan opettaja **Eeva-Mari Miettinen** valotti hanketta oppimisen näkökulmasta. Tam-

kissa hankkeeseen liittyvän kahden opintopisteen laajuisen kurssin suoritti 52 opiskelijaa. Miettinen muistutti sosiaalialan ytimen olevan ihmisen kohtaamisessa, jota päivystäjänä toimineet opiskelijat ovat päässeet autenttisessa ympäristössä ”oikein urakalla” harjoittelemaan.

– Opiskelijoiden taidot ovat kehittyneet eettisessä ja asiakastyön osaamisessa. Myös heidän empatiataitonsa ovat kehittyneet, ja he ovat joutuneet pohtimaan, miten toimia oman herkkyyden kanssa.

Kahdesta kurssin suorittaneesta opiskelijasta, kokemuksistaan kertoneista **Piiasta** ja **Liisasta**, välittyi aito innostus ja tyytyväisyys. Visitor-kurssi ja päivystystoiminta ovat tarjonneet heille tervetullutta tietoa rikosasioista ja oikeusjärjestelmästä. Päivystäjiltä on vaadittu erityistä aktiivisuutta lähestyvä rohkeasti ja avoimesti kaikenlaisia ihmisiä. He eivät ole etukäteen voineet tietää, millaisessa roolissa kukin ihminen oikeustalolle on saapunut. Onpa ihminen tullut oikeustalolle syytettynä, uhrina, todistajana tai yleisönä, on kulloinkin rooli paljastunut päivystäjälle vasta hänen puhuessaan ihmisen kanssa.

– Olen saanut valtavasti rohkeutta kohtaamiini. Ihmistä ei voi määrittää ulkonäön perusteella. Myös sosionomina asiakastyötä tehdessäni ovesta voi tulla kuka vain, Piia vertasi.

Liisan mukaan valtaosa oikeustalolle saapuvista ihmisistä ei tiedä, mitä oikeussalissa tapahtuu. Hän näkee avun ja neuvonnan tarjoamisessa ison työmaan, sillä epätietoisuutta muun muassa oikeudenkäynnin kulusta on paljon.

– Jokaista asiakasta pystyin jotenkin auttamaan. Olin myös lennosta tukihenkilönä oikeussalissa. Huomasin, että siellä riittää läsnäolo asiakkaan vierellä, Liisa kertoi.

Hankkeeseen osallistuneet opiskelijaryhmät ja heille räätälöidyt kurssikokonaisuudet ovat olleet eri paikkakunnilla erilaisia. Opiskelijapäivystäjien mukana Tampereen oikeustalolla on ollut

Seminaarin pääesiintyjä Minna Canth akatemiaprofessori Johanna Niemi (toinen oikealta) nosti esille asianomistajan vaikean tilanteen toimia todistajana alisteisessa asemassa, esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa. Kuvassa myös vasemmalta Inka Grönqvist, Pirkanmaan käräjäoikeuden laamanni Antero Nuotto ja Päivi Markus. Kuva Sami Liukkonen

RIKUn vapaaehtoisia. Toiminnanohjaaja **Katja Sivillin** mukaan vapaaehtoiset ovat tukeneet, rohkaisseet ja motivoineet opiskelijoita. Nämä puolestaan ovat antaneet vapaaehtoisille energiaa ja uutta tietoa vapaaehtoistyössä hyödynnettäväksi.

Pelkäävä, paniikkia vastaan taisteleva asianomistaja tai todistaja ei edesauta oikeudenkäynnin sujuvuutta eikä oikeusturvan toteutumista. Mitä paremmin oikeussalissa kuultavan henkilön jännitys saadaan laskettua, sitä varmemmin hän pystyy oikeanlaisesti kertomaan rikokseen liittyvistä tapahtumista. Sivillin mukaan päivystäjät ovat nähneet myönteisiä, isojakin muutoksia asiakkaan tilassa ennen tämän astumista oikeussaliin.

Ideita kehitystyöhön

Projektikoordinaattori **Anne Kujansuu** piti yhteenvedon saadusta palautteesta. Sekä asianomistajille että todistajille annettussa avussa korostui tiloihin liittyvän neuvonnan suuri määrä. Jopa 70 prosenttia kaikista asiakaskohtaamisista käsitti oikeaan saliin neuvomista tai muuta oikeustalolla liikkumiseen liittyvää ohjeistusta. Päivystäjät neuvoivat ihmisiä myös käytännön asioissa kuten kulukorvauslomakkeen täyttämässä ja kertoivat etukäteen oikeudenkäynnin kulusta. Tietoa Rikosuhripäivystyksen toiminnasta päivystäjät jakoivat erityisesti koulu- ja opiskelijaryhmille, joita vieraillee paljon etenkin Tampereen oikeustalolla.

Asiakkailta saatu palaute paljasti suuren osan asianomistajista tulleen oikeudenkäyntiin ilman omaa oikeudenkäyntiavustajaa. Mahdollisuutta avustajan saamiseen tiedusteltiin jopa oikeustalolla, juuri ennen istuntoa. Palautekyselyyn vastanneista joka viides oikeustalolle saapunut koki tilanteen pelottavana ja yli puolet jännittävänä. Rauhoittelu nousikin päivystäjien antaman avun sisällössä merkittäväksi sijalle. Eräs tyytyväinen asiakas ylisti: "Ystävällistä ja rauhoittavaa palvelua". Toinen kirjoitti palautteeseensa: "Jos RIKUa ei olisi ollut, olisin ollut aivan paniikissa".

Niin tuomioistuimen, oikeusministeriön kuin Rikosuhripäivystyksenkin edustajat olivat yksimielisiä hankkeen kehittämisen

tarpeesta. Asiakkaiden mielipiteitä ja kokemuksia tulisi saada tehokkaammin kerättyä.

Oikeusministeriön tuomioistuinyksikön erityisasiantuntija **Inka Grönqvist** esitti pohdittavaksi, millaisin tavoin ja milloin tukea olisi hyödyllisintä antaa. Hanketta kehitettäessä tulee miettiä, millaista tukea ihminen tarvitsee oikeudenkäynnin lähestyessä, entä itse oikeudenkäyntipäivänä. Myös käytännön järjestelyt tulisi ratkoa: Kuka palvelun tuottaa ja miten se organisoidaan? Kuinka voidaan turvata päivystäjien riittävyys? Miten tuen tarvisijat ja päivystäjät saadaan kohtaamaan? Tuen kohdentaminen nimenomaan asianomistajille ja todistajille näyttäytyy haasteena.

Käräjäoikeuden näkökulmasta Visitor-toimintaa arvioinut oululainen käräjätuomari **Päivi Markus** mainitsi, että hankkeen hyötyä on vaikea arvioida. Oikeussalissa istuvan tuomarin silmiin eivät näy odotustilojen tapahtumat, eikä todistajan tai asianomistajan etukäteisjännitys.

– Palautetta asiakkailta ei minulle asti ole tullut. Pitäisikö palautetta kerätä ottamalla jotenkin yhteyttä asianomistajiin ja todistajiin jälkepäin, Markus pohti.

– Niin kauan kuin oikeustaloilla on pelkääviä ja epätietoisia asianomistajia ja todistajia, niin kauan palveluja heidän tuekseen tarvitaan, päivän sisältöä lopuksi summannut Rikosuhripäivystyksen kehitysjohtaja **Jaana Koivukangas** kiteytti palvelun tarpeen.

Tällä palstalla vastaavat juristit toimivat myös RIKUn vapaaehtoisina.

Mitä korvauksia raiskauksen uhri voi saada? Voiko hän saada korvauksia myös henkisestä kärsimyksestä?

Raiskauksen uhri voi vahingonkorvauslain nojalla vaatia rikoksenteijältä lukuisia erilaisia korvauksia. Raiskauksen uhri voi vaatia korvauksia henkisestä kärsimyksestä. Raiskausta pidetään rikoksena, josta aiheutuu aina kärsimystä, minkä takia uhrin ei tarvitse erikseen osoittaa, että kärsimystä on aiheutunut juuri hänelle tehdystä raiskauksesta. Mikäli syytetty tuomitaan raiskauksesta ja uhri on vaatinut kärsimyskorvausta, korvaus tuomitaan maksettavaksi.

Kärsimyskorvaus korvaa raiskausteon aikaista kärsimystä. Raiskaus vaikuttaa kuitenkin uhuriin yleensä myös varsinaisen teon jälkeen. Uhrin kärsivät tyypillisesti muun muassa pelkotiloina ja unetomuutena ilmenevästä traumaperäisestä stressihäiriöstä, joka saattaa oireilla useita kuukausia. Kun tuomioistuimien toteaa raiskauksesta aiheutuneen tällaista niin sanottua tilapäistä haittaa ja uhri on vaatinut korvausta tilapäisestä haitasta, korvaus tuomitaan maksettavaksi.

Lisäksi uhri voi vaatia korvauksia fyysisestä kivusta ja särystä. Raiskauksessa on saatettu käyttää väkivaltaa, tai sukupuoliyhteys itsessään on voinut olla kivulias. Useimmiten raiskauksissa syntyneet fyysiset vammat parantuvat, mutta jos uhrille jää pysyviä fyysisiä vammoja, kuten arpia, uhri voi vaatia korvausta vielä erikseen pysyvistä haitasta.

Raiskausrikoksen uhri voi vaatia korvauksia myös sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista, joita on

voinut aiheutua esimerkiksi terapiakäynteistä ja hoitoon matkustamisesta. Mikäli uhri on joutunut jäämään raiskauksen johdosta sairauslomalle ja menettänyt tulojaan, rikoksenteijältä voi vaatia korvauksia ansionmenetyksestä. Lisäksi jos rikoksenteijä on raiskauksen yhteydessä vahingoittanut uhrin omaisuutta, uhri voi vaatia korvauksia esinevahingosta.

Käytännössä korvauksien maksaminen uhrille tapahtuu seuraavasti: Mikäli tuomittu suostuu maksamaan korvaukset vastaan hangoittelematta, uhrin ja tuomitun lakimiehet sopivat maksamisen yksityiskohdista, kuten isojen korvauksien maksuajankohdasta/maksuaikataulusta. Jos taas tuomittu ei maksa korvauksia suosiolla tai on varaton, uhri voi hakea korvaukset Valtiokonttorilta, joka perii maksamansa korvaukset aikanaan tuomittulta takaisin valtiolle. Halutessaan uhri voi myös antaa ulosottoviraston tehtäväksi periä korvauksia tuomitun varoista.

*Paula Pajula, varatuomari
Lakiasiantuntijatoimisto Pajula & Co Oy, Turku*

Mitä tapahtuu, jos rikoksesta tuomittu ei maksa oikeuden määräämiä korvauksia?

Korvausten hakeminen ulosottoiteitse

Ellei tuomittu maksa rikoksen uhrille eli asianomistajalle korvausta vapaaehtoisesti, asianomistaja voi saattaa asian ulosottoon. Asianomistajan tulee tehdä kirjallinen ulosottohakemus ja toimittaa se rikoksenteijän asuinpaikan ulosottovirastoon. Hakemuksen liitteeksi tulee laittaa virallinen jäljennös tuomiosta.

Jollei se ole tallessa, sen voi pyytää käräjäoikeuden kansliasta.

Kun ulosottohakemus on jätetty ulosottoviranomaiselle, rikoksenteijälle annetaan vireilletuloilmoitus ja maksukehoitus. Hän joko maksaa velkansa tai vaihtoehtoisesti ulosottomies suorittaa ulosmittauksen, jolla saadut varat tilitetään rikoksen uhrille. Ulosoton kautta korvausta voidaan hakea täysimääräisesti ja korkoineen. Saatava kannattaa laittaa passiivirekisteriin ja jos saatavaa ei saa perittyä ulosoton kautta, kannattaa ulosottohakemus uusia. Velka vanhenee viidessä vuodessa, mutta vanhentuminen voidaan katkaista aina siihen asti, kunnes saatava vanhentuu lopullisesti 20 vuodessa.

Entä jos korvauksia ei saada ulosoton kautta?

Joskus korvauksia voi olla vaikea saada ulosottoteitse, koska rikoksenteijä voi olla varaton, jolloin korvauksia ei saada perittyä. Ulosoton ohella korvauksia on mahdollista hakea valtion varoista. Valtio korvaa lähtökohtaisesti korvausta henkilövahingoista ja kärsimyksestä. Mahdollisuudet saada korvauksia vaihtelevat, joten ne on selvitettävä tapauskohtaisesti, kannattaa siis olla yhteydessä Valtiokonttoriin tai omaan lakimieheen.

Korvausta valtion varoista haetaan Valtiokonttorista. Hakemukseen tulee liittää tuomioistuimen ratkaisu tai muu luotettava selvitys tapahtumien kulusta ja vahinkojen suuruudesta sekä mahdolliset lääkärintodistukset. Hakemus lähetetään joko postitse tai sähköisesti Valtiokonttorin verkkosivujen kautta. Apua lomakkeen täyttämiseen voi tarvittaessa kysyä Rikosuhripäivystyksestä tai lakimies voi sovittaessa hoitaa hakemuksen toimittamisen uhrin puolesta.

Lähtökohtaisesti Valtiokonttori maksaa korvaukset tuomioistuimen päättämän suuruuden mukaisesti. Korkoja ei makseta ja korvauksista tehdään aina perusvähenys, jonka määrä vuonna 2018

on 210 euroa. Lisäksi valtion varoista maksetusta korvauksesta vähennetään korvaus, jonka uhri on saanut tai tulee saamaan muun lain tai vakuutuksen nojalla sekä mahdollinen jo rikoksenteikijän maksama korvaus. Korvaushakemuksen käsittelyaika on keskimäärin 6–8 kk, joten on suositeltavaa laittaa hakemus Valtiokonttoriin jo heti käräjäoikeuden päätöksen jälkeen, vaikka tuomio ei olisi lainvoimainen. Korvausten hakemiseen on aikaa kolme vuotta päätöksen lainvoimaistumisesta lukien.

On hyvä muistaa, että koska ensisijaisesti korvauksista vastuussa on rikoksenteikijä, on valtion korvausvastuu toissijainen. Jos Valtiokonttori ei maksa kaikkia tuomioistuimen määräämiä korvauksia, loppusumman voi laittaa ulosoton kautta perittäväksi rikoksen tekijältä – esitellyt tavat eivät siis automaattisesti sulje toisiaan pois.

*Pirjo Mäkelä, asianajaja, OTM
Asianajotoimisto Kontturi & Co Oy, Joensuu*

Mitä tarkoittaa raiskauksen uhrin tiedottomuus, pelkotila tai muu avuton tila rikoslain mukaan?

Usein raiskaus ymmärretään teoksi, jossa uhri pakotetaan sukupuoliyhteyteen käyttämällä tai uhkaamalla käyttää fyysistä väkivaltaa. Rikoslain 20 luvun 1 § 2 momentin mukaan raiskauksesta kuitenkin tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen *tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia* on kykenevät puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Teko voi siis olla raiskaus, vaikka tekijä ei käyttäisi lainkaan väkivaltaa.

Tiedottomuudella tarkoitetaan tilaa, jossa uhri on esimerkiksi tajuton tai tiedoton esimerkiksi alkoholista, lääkkeitä tai huumaavista aineista johtuen. Myös syvässä unessa oleva ihminen voi olla tiedoton. Tiedoton ihminen ei luonnollisestikaan pysty ilmaisemaan tahtoaan ollenkaan, koska hän ei edes tiedä sukupuoliyhteydestä. Uhri voi esimerkiksi havahtua kesken sukupuoliyhteyden tai ymmärtää vasta myöhemmin, että hän on ollut yhdynnässä. Sairaudella ja vammaisuudella tarkoitetaan pysyväisluonteista

tilaa, joka aiheuttaa puolustuskyvyttömyyden. Pelkotilalla puolestaan tarkoitetaan sitä, että uhri jostain syystä pelkää tekijää niin paljon, että hän ei edes sanallisesti pysty kieltäytymään yhdynnästä, puhumattakaan fyysisestä vastustamisesta. Uhri niin sanotusti lamaantuu.

Sen sijaan nykyisen oikeuskäytännön mukaisesti pienenkään lapsen ei katsota automaattisesti ikänsä vuoksi olevan avuttomassa tilassa, vaikka asiasta on viime aikoina käyty runsasta keskustelua. Jos mikään edellä mainituista raiskausrikoksen edellytyksistä ei lapsen kohdalla täyty, on lapsen kohdistuvassa sukupuoliyhteydessä kuitenkin yleensä kyse törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Jotta tekijä tuomittaisiin raiskauksesta, tulee hänen sukupuoliyhteyteen päästämiseen nimenomaan tietoisesti ja tarkoituksella käyttää hyväkseen edellä mainittua puolustuskyvyttömyyttä tai sitä, että uhri ei pysty lainkaan muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan estääkseen sukupuoliyhteyden. Selvitettävä on, onko tekijä ylipäätään ymmärtänyt toisen olevan edellä mainitussa avuttomassa tilassa ja että toinen henkilö ei sen vuoksi haluaisi sukupuoliyhteyttä.

*Jutta Wallén-Leino, asianajaja, varatuomari
Asianajotoimisto Wallén-Leino Oy, Oulu*

Suojelupoliisin etsivä Tomi Lampinen. Kuva Jenni Kreivi.

Rikoksen uhrin asema terrorismirikoksessa puhutti Rovaniemellä

RIKUn Lapin aluetoimisto ja Rovaniemen palvelupiste järjestivät kansainvälisellä rikosuhriiviikolla seminaarin terrorismista. Seminaarissa käsiteltiin terrorismia ilmiönä ja uhrin asemaa. Viime vuoden maaliskuussa hyväksytty terrorismidirektiivi teki aiheesta ajankohtaisen. Direktiivillä on tarkoitus yhtenäistää terrorismirikoksia koskevaa EU-valtioiden lainsäädäntöä, edistää terrorismirikoksien nykyistä tehokkaampaa torjuntaa sekä varmistaa tehokas uhrin auttamisjärjestelmän olemassaolo. Viime aikoina tapahtuneet terrori-iskut Euroopassa, kuten Turun isku, ovat tuoneet terrorismin yhä lähemmäksi väestöä.

Seminaarin yhtenä tarkoituksena oli tuoda Rikosuhripäivystyksen palvelut tutuiksi muille alueen toimijoille sekä valmistautua varautumaan mahdollisiin terroristisessa tarkoituksessa tehtyihin rikoksiin myös Lapissa. Lapin turismi on ollut huimassa nousussa ja tämä osaltaan lisää tiedontarvetta uhripalveluista muun muassa matkailuyrityksille.

Paikalla oli monipuolisesti yleisöä muun muassa pelastuspalveluista, poliisista, matkailualan toimijoita, muita turvallisuustehtäviä suorittavia sekä opiskelijoita. Ulkopuolisina puhujina oli monipuolinen kattaus asiantuntijoita, kuten kehittämispäällikkö **Tarja Mankkinen** sisäministeriöstä, etsivä **Tomi Lampinen** suojelupoliisista ja rikosoikeuden professori **Minna Kimpimäki** Lapin yliopistosta.

Seminaarin avasi Rovalan Settlementin toiminnanjohtaja **Ossi Takkinen**, joka loi historiakatsauksen RIKUn aluekoordinaatio-

järjestön juridiseen hallintoon sekä tulevaisuuteen, mikä näyttää Lapissa RIKUn osalta hyvältä.

Tarja Mankkinen kertoi näkemyksensä siihen, voiko rikoksen uhria auttamalla torjua terrorismia. Mankkinen kertoi, että terrorismia ja sen uhkaa on aina ollut myös Suomessa, mutta nykyaikana ilmiö on muuttanut muotoaan. Viime aikoina meitä ovat koskettaneet useat terrori-iskut Euroopassa ja näissä tekijöillä on ollut tarkoituksena siviiliuhrien mahdollisimman korkea määrä. Tämä on tuonut terrori-iskut kaikkien tietoisuuteen. Mankkinen mukaan Suomen vahvuus on, että järjestöt ja viranomaiset toimivat hyvin yhdessä, joka on hyvä pohja terrorismin ennaltaehkäisylle.

Suojelupoliisin Tomi Lampinen painotti yhteistyötä ja ennaltaehkäisyä puheenvuorossaan. Lampinen nosti esiin myös kybermaailmaan kohdistuvan uhan, ja että sitä ei ehkä vielä tänä päivänä ymmärretä kunnolla.

Minna Kimpimäki käsitteli terrorismidirektiiviä, joka on pohjana rikoslain terrorismisääntöön. Jos rikos on tehty terroristisessa tarkoituksessa, sen vaikuttavuus näkyy rangaistusasteikossa, jolloin rangaistusta voidaan koventaa. Tämä ei kuitenkaan Kimpimäen mukaan ole olennaisin seikka, vaan siihen liittyy myös se, millaisia pakkokeinoja on käytettävissä. Jopa tietyistä ihmisoikeuksista voidaan poiketa, jos kyseessä on hätätila, joka aiheutuu terrorismista. Voidaan esimerkiksi käyttää pidempää vangitsemisaikaa sekä yksityiselämän suojasta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteista voidaan joustaa. Vastuuta on laajennettu myös jo rikoksen valmisteluvaiheeseen.

Seminaarin päätti RIKUn toiminnanjohtaja **Leena-Kaisa Åberg**, joka esitteli Rikosuhripäivystyksen mahdollisuudet auttaa terrorismirikosten uhreja ja todistajia niin Suomessa kuin muualla Euroopassa.

Katri Turunen
RIKUn toiminnanohjaaja
Rovaniemen palvelupiste

Kuva Jenni Kreivi

Rikosuhripäivän seminaari Kemissä lähisuhdeväkivallasta

Auditorio täyttyi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista ja opiskelijoista Lapin AMK:n terveysalan yksikössä Kemissä kansainvälisen rikosuhripäivän tilaisuudessa, jonka teemana oli pari- ja lähisuhdeväkivalta sekä vainoaminen.

RIKUn Lapin aluejohtajan **Päivi Alanne-Kunnarin** aloituspuhe johdatti seminaarin teemoihin. Euroopan unionin perusoikeusvirasto julkaisi vuonna 2014 tutkimuksen, josta ilmenee että 30 prosenttia 18–74-vuotiaista suomalaisista naisista on joutunut nykyisen tai entisen kumppaninsa fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Euroopan neuvoston yleissopimus, Istanbulin sopimus, painottuu väkivallan ehkäisyyn, mutta sisältää myös velvoitteita väkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi sekä väkivallan tekijöiden saattamiseksi rikosoikeudelliseen vastuuseen. Istanbulin sopimus velvoittaa Suomea toteuttamaan toimeenpanojen yhteensovittamista ja toteutumisen seuranta.

Koska seminaarin yleisö koostui pääosin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista ja opiskelijoista, oli hyvä tilaisuus myös lisätä Rikosuhripäivystyksen tunnettuutta. Päivi Alanne-Kunnari piti perusesittelyn RIKUn toimijuuden ja yhteistyön vahvistamisesta alueella.

Tietoa MARAK:ista

Monica Saarela Tornion kaupungin sosiaalitoimesta toimii Kemi-Keminmaa-Tornio-alueen MARAK-työryhmän (moniammatillinen riskienarviointikokous) puheenjohtajana. MARAK-menetelmällä pyritään auttamaan aikuisia vakavan parisuhdeväkivallan uhreja. Asiakkaan kanssa tehdään riskienarvointi ja työryhmä laatii turvasuunnitelman. Menetelmän avulla on tutkitusti (Piispa, October 2017) pystytty vähentämään poliisin tietoon tulevan vakavan parisuhdeväkivallan uusiutumista ja uhrit ovat saaneet tarvitsemaansa apua.

MARAK-työryhmä aloitti Kemi-Tornio-Keminmaa-alueella huhtikuussa 2015. Kokoontumisia on kerran kuukaudessa. Vuonna 2015 käsittelyssä oli 4 asiakasta, vuonna 2016 heitä oli 14 ja 2017 10. MARAK:iin asiakkaat ovat ohjattu lähinnä poliisista tai sosiaalitoimintakäytöiden kautta, joten työskentelymuodon tuominen parisuhdeväkivallan uhreja kohtaavien viranomaisien ja muiden toimijoiden tietoisuuteen on paikallaan.

Itse sain mahdollisuuden kertoa siitä, miten tärkeä tehtävä RIKUn tukihenkilöllä on asiakkaan tukemisessa osana MARAK-työtä. Toimintamallissa tukihenkilön työskentely on usein tiiviimpää ja laaja-alaisempaa verrattuna tavanomaiseen RIKUn tukihenkilörooliin. Asiakkaan turvallisuus, henkinen tuki ja tukipalveluihin ohjaaminen sekä aktiivinen osallistuminen asiakkaan asioissa sidosryhmien kanssa nousevat keskeisiksi asioiksi tukisuhteessa.

Vainon vaikutukset

Väkivaltatyön asiantuntija, sairaanhoitaja, psykoterapeutti **Pirjo Ervasti** Oulun ensi- ja turvakodista avasi lähisuhdeväkivallan ja eron jälkeisen vainon ilmiötä, niiden vaikutuksia uhuriin ja hänen perheeseensä sekä traumatisoitumisen aiheuttamia muutoksia ihmisessä. Väkivallasta selviytymisen prosessin tunteminen on tärkeää ilmiöiden tunnistamiseksi. Tähän kuuluu olennaisesti tieto avun ja tuen merkityksestä lähisuhdeväkivallan ja vainoamisen uhrille. Aiheen herättämästä keskustelusta voi päätellä, että näiden ilmiöiden äärellä joudutaan työskentelemään monella taholla.

Kemin poliisilaitoksen vanhempi rikoskonstaapeli **Katja Grönholm** muistutti, että perhe- ja lähisuhdeväkivalta on aina virallisen syyttäjän alainen rikos. Poliisi puhuu ja kysyy suoraan asioita niiden oikeilla nimillä. On siis tärkeää miten poliisi asiakkaaseen suhtautuu. Poliisin tehtävänä ei ole arvostella tai syyllistää asiakasta hänen tilanteestaan tai valinnoistaan.

Heti tutkinnan alussa mietitään tarvittavia turvaamistoimenpiteitä. Kyseeseen tulevat muun muassa RIKUn tukihenkilö, MARAK, turvakoti, turvapaikka lähipiiristä, sosiaalitoimi, lähestymiskielto, turvakielto. Vainoamisia on Meri-Lapin alueella ollut tutkittavana viimevuosien aikana alle kymmenen tapausta. Tapahtumat, jotka olisivat voineet olla vainoamista, on tutkittu jonakin muuna rikoksena.

Maria-Riitta Saares
toiminnanohjaaja
RIKUn Meri-Lapin palvelupiste

Kuva Jenni Kreivi

Toimi ennen kuin väkivalta karkaa käsistäsi

Helsingin kaupungin ja yhteistyökumppaneiden kevään 2018 kampanja taistelee jälleen lähisuhdeväkivaltaa vastaan. Kampanjan teema on tällä kertaa "Toimi ennen kuin väkivalta karkaa käsistäsi". Myös RIKU oli mukana kampanjan suunnittelussa sekä toteutuksessa. Kampanja nostaa esille sen, että jokainen voi vaikuttaa omaan toimintatapaansa ja siihen on saatavilla apua.

Kampanjan avasi tiedotustilaisuudessa Helsingin kaupungintalolla helmikuussa sosiaali- ja terveystoimen apulaispormestari **Sanna Vesikansa**. Vesikansa toivoi kampanjan videon (Käsi) ja ulkomaiden vaikuttavan lähisuhdeväkivallan ympärillä olevaan keskustelukuluttuuriin ja sitä kautta myös tekoihin. Lähisuhdeväkivalta kokemuksena koskettaa montaa helsinkiläistä. Jokaisen tulee vaikuttaa myös omaan toimintaansa, "koska jokainen vältetty lyönti on kultaa kalliimpi".

Koska lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on vaikea ja vaiettu ilmiö, sen läsnäolon tunnistaminen ja tiedostaminen on usein haastavaa. Ilmiön nostaminen julkiseen keskusteluun tulee olla jatkuvaa, jotta voidaan luoda entistä tehokkaampia ilmiöön vaikuttamisen toimintamalleja jokaiseen kaupungin organisaatioon. Keskustelun ja konkreettisten toimintamallien kautta lisätään tietoisuutta siitä, miten kohdattuun väkivaltakokemukseen voidaan puuttua ja miten apua on saatavilla. Apua ja tukea voi saada niin väkivallan kokija kuin tekijäkin. Myös ennen kuin väkivalta on karannut käsistä.

kotiväkivalta.fi
Jenni Lehtonen
RIKUn Etelä-Suomen aluejohtaja

Päivi Kiiskilä ja Harri Hiitola Raahan Hyvinvointipisteellä. Kuva Maarit Perälä.

Matalan kynnyksen hyvinvointipiste keskelle kaupunkia

Raahan seudun hyvinvointikuntayhtymä on avannut Hyvinvointipisteen keskelle Raahen. Pisteessä tarjotaan ohjausta, neuvontaa ja tietoa kaiken ikäisten asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Hyvinvointipisteen toiminta on pääosin maksutonta ja se toimii ilman ajanvarausta. Hyvinvointipisteessä järjestetään asiantuntijaluentoja ja teemaviikkoja erilaisista aiheista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Rikosuhripäivystyksen Päivi Kiiskilä ja poliisin Harri Hiitola vierailivat Hyvinvointipisteellä 28.2., koska kävijät olivat kovasti toivoneet vierailua. Päivi Kiiskilä esitteli RIKUn toimintaa sekä

palveluja ja kävijöillä oli mahdollisuus esittää kysymyksiä poliisille arjen turvallisuuteen liittyvistä asioista.

Poliisi antoi toimintaohjeita muun muassa pankkitunnusten säilyttämisestä, älypuhelimien suojaamisesta sekä kodin suojaamisesta varkauksilta esimerkiksi lomien aikana. Keskustelua herätti tietysti paljon puhutut valepoliisit ja ovelta ovelle remonttipalvelua kauppaavat henkilöt. Mukavan päivän lomassa poliisi Harri Hiitola vakuutti kuulijoita siitä, että Suomi on turvallinen maa olla ja elää.

Päivi Kiiskilä
RIKUn toiminnanohjaaja
Raahan palvelupiste

Kriisipuhelin palvelee nyt myös arabian kielellä

Suomen Mielenterveysseuran Kriisipuhelintoiminta palvelee nyt myös arabiankielisiä asiakkaita. Kriisipuhelimen tavoitteena on helpottaa henkistä hätää keskustelun kautta sekä ehkäistä itsemurhia. Päivystäjä auttaa soittajaa pohtimaan keinoja oman tilanteensa helpottamiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi. Puhelimessa voi puhua myös englanniksi.

Arabiankielinen kriisipuhelin päivystää ma, ti, to ja pe klo 11–15 ja ke klo 18–22 numerossa 040 195 8202.

*Lisätietoa: mielenterveysseura.fi/azma
ja mielenterveysseura.fi/kriisipuhelin*

Ann Kvarnström

Jag heter Ann Kvarnström, är 43 år och lever med man och två barn. Jag är född och uppvuxen på Åland men flyttade till Sverige 1996 för att utbilda mig till sjuksköterska. Här blev jag kvar till 2011 då jobbet som akutsjuksköterska var otroligt givande. Efter flytten hem till Åland jobbade jag 5 år som helikoptersjuksköterska innan jag bytte bana och började jobba som Första Hjälpplärare på Röda Korset.

Den största delen av mitt liv har dock tillägnats bowling, både som aktiv och senare som tränare. Jag har även fått äran att under flera år representera Finland i både junior och seniorlandslaget som spelare och även som Ass.Förbundskapten/Tränare för det Svenska Juniorlandslaget under sex år.

Min specialistutbildning inom mitt yrke är Forensisk omvårdnad vilket jag har en stor nytta av idag. Forensisk omvårdnad innebär allt som har med brott att göra inom vården, tex spårsäkring, fotografering, myndighetssamarbete samt krishantering. Att ha jobbat med detta i praktiken ger mig en inblick i våra klienters hela situation och på så sätt kan jag informera och förmedla en trygghet gällande hela processen.

Då Brottsofferjouren inte funnits tidigare här på Åland är jag tacksam att få vara den som är med och startar upp denna. Behovet är stort av svenskspråkig service och jag ser stora möjligheter att få utveckla denna service efter det behov som finns här på plats.

På fritiden ägnar jag mig åt bowling och föreningsarbete samt familjen så klart. Vad kan väl gå upp emot en helg i en bullrig bowlinghall med hela familjen på banorna för att tävla och träna.

Marja Lager

Olen syntyjäni Kokkolalainen. Koulutukseltani olen sosionomi ja olen käynyt kouluni Kokkolassa. Valmistumiseni jälkeen (2001) asuin kahdeksan vuotta Tampereella ja työskentelin nuorten avotyössä ohjaajana. Tämän jälkeen muutin takaisin Kokkolaan ja työskentelin kaksi vuotta sovitteluohjaajana sovittelutoimistossa ja neljä vuotta sovittelutoimiston johtajana.

Uskon, että sovittelutoimistossa työskentelyni antaa minulle hyvät eväät työskennellä Rikosuhriväivystyksessä. Rikosprosessi on tuttu, samoin yhteistyökumppanit. Yhteistyökumppanien on helpompi lähestyä jo entuudestaan tuttua henkilöä.

Työssäni näen hyvät mahdollisuudet jalkautua esimerkiksi kouluille ja erilaisiin tapahtumiin tuomaan RIKUa tutuksi suurelle yleisölle. Näen myös hyvänä mahdollisuutena sen, että samois-tiloissa Kokkolan RIKUn kanssa toimii Kokkolan Ensi- ja turvakodin kriisi- ja väkivaltatyön yksikkö Väkevä, jonka kanssa voimme tehdä yhteistyötä monenlaisten tapahtumien toteuttamisessa. Ehdottomana mahdollisuutena ja vahvuutena näen RIKUn vapaaehtoiset ja heidän kanssaan tehtävän työn.

Minulla on kaksi pientä koiravanhusta, joiden kanssa lenkkeillään yhdessä. Omistan lisäksi siirtolapuutarhamökin, jossa kesäisin kasvatan kukkia ja harrastan pienimuotoista viljelyä, muun muassa pieni mansikkamaa, pari omenapuuta ja marjapensaita. Pihasauna lämpiää myös usein. Talvi-iltaisain harrastan käsitöitä, villasukkia syntyy talven aikana useita pareja.

Elina Lahtinen

Olen tullut Helsingin, Turun ja Joensuun kautta Tampereelle. Työskentelen lakimies Elisa Trejtnarin vanhempainvapaan sijaisena.

Olen Suomen ainoa asianajaja-psykologi. Työkokemusta minulla on psykologina perheiden parissa yli 10 vuotta ja lakimiehenä yli kuusi vuotta. Olen Valviran listoilla psykologina, perheterapeutina ja sosiaalityöntekijänä. RIKUn lakimiehen etätöön lisäksi pyörityn yhden naisen asianajotoimisto Luotia Tampereen Hämeenpuistossa.

Olen ammattilainen psyykkisessä hädässä olevien ihmisten auttamistyössä. Lakimiehenä hoidan säännöllisesti rikosoikeudellisia juttuja. RIKUn lakimiehen tehtävä on erittäin tärkeä ja tarpeellinen. On hyvä, että RIKUn työntekijät voivat halutessaan konsultoida omaa lakimiestä. Työ on todella mielekästä.

Vapaa-ajalla rentoudun pelaamalla uhkapelejä, kiertelemällä kirpputoreja ja tekemällä kotitöitä.

Päivi Pääkkönen

Olen Salon palvelupisteen toiminnanohjaaja. Kävin RIKUn vapaaehtoisurssin syksyllä 2016. Toimin työni ja opintojeni ohella tukihenkilönä sekä chat-päivystäjänä. Tämän vuoden tammikuussa tarjoutui mahdollisuus toiminnanohjaajan osa-aikatyöhön kahtena päivänä viikossa ja sosionomiopintojen ollessa nyt loppusuoralla osa-aikaisuus sopi minulle hyvin.

Olen toiminut aiemmin varhaiskasvatuksessa, lastensuojelussa sekä viimeiset 12 vuotta hätäkeskuspäivystäjänä. Suoritin keväällä 2017 alaikäisen edunvalvonta-, lastensuojelu- ja rikosprosessiopinnot sekä toimin näissä työtehtävissä. Opiskelin myös yleistä edunvalvontaa ja tein sinne sosionomiopintojen työharjoittelun. Olen työskennellyt haastavissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kanssa ja uskon näiden kokemusten antavan valmiuksia, joista on apua työtehtävissä Rikosuhripäivystyksessä.

Uskon vahvuuteni löytyvän palvelujärjestelmän osaamisesta sekä vaativista asiakaskohtaamisista. Näen verkostoyhteistyön tärkeänä ja haluan työskennellä sen eteen. Nyt muutaman kuukauden työkokemuksen jälkeen koen työni käsittämättömän mielenkiintoiseksi. On myös paljon opittavaa. Haluan kehittyä työssäni sekä oppia ja opiskella alaa.

Työn ulkopuolella olen äiti ja mummi. Mieleni tyhjennän metsään koirieni kanssa lenkkeillen sekä tallilla hevoseni kanssa.

RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN YHTEYSTIEDOT

KESKUSTOIMISTO keskustoimisto@riku.fi

Maistraatinportti 4 A 4. krs
00240 Helsinki

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja
050 3378 703

Jaana Koivukangas
kehitysjohtaja
040 512 9335

Sami Liukkonen
tiedottaja
RIKU-lehden toimitussihteeri
050 432 9998

Ira Johnsson
assistentti
040 646 3122

Ihmiskaupan uhrien auttamistyö
Pia Marttila
koordinaattori
040 630 9669
Saara Pihlaja
suunnittelija
040 621 2443

Nuorten hanke
Maatu Arkio-Lampinen
verkko- ja nuortenpalveluiden
koordinaattori
040 6744 895
Jenni Kreivi
projektisuunnittelija
040 632 4191
Raija Kontunen
projektisuunnittelija
040 670 5344

ETELÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO etelasuomi@riku.fi

Maistraatinportti 4 A 4. krs
00240 Helsinki

Jenni Lehtonen
aluejohtaja
050 583 5331

Pääkaupunkiseudun palvelupiste
(09) 4135 0550
Maistraatinportti 4 A 4. krs
00240 Helsinki
Anne Veijola
toiminnanohjaaja
040 523 0595

Sanna Mikkola
toiminnanohjaaja
0400 971 940
Piia Kannainen-Anttila
toiminnanohjaaja
040 672 0988
Liina Heinonen
toiminnanohjaaja
040 704 4502

Keski-Uudenmaan palvelupiste
Tuija Hellsten
toiminnanohjaaja
0400 875 395
Sibeliuksenkatu 18, 04400 Järvenpää

Päijät-Hämeen palvelupiste
Kati Ulmala
toiminnanohjaaja
050 402 1158
Loviisankatu 14 A 3, 15100 Lahti

Kymenlaakson palvelupiste
Marjukka Suurpää
toiminnanohjaaja
050 0981 837
Keskikatu 13, 3.kerros,
45100 Kouvola

Länsi-Uudenmaan palvelupiste
Janiina Mieronkoski
toiminnanohjaaja, handledare
(betjänaar även på svenska)
040 351 8500
Suurlohjankatu 21-23 A, 08100 Lohja

Porvoon seudun palvelupiste
Sofia Eklund
toiminnanohjaaja, handledare
(betjänaar även på svenska)
040 652 8341
Papinkatu 19, 4.krs, 061100 Porvoo

ITÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO itasuomi@riku.fi

Siltakatu 14 b 26
80100 Joensuu

Jaana Rossinen
aluejohtaja
(013) 221 990,
040 507 0795
Suvi Essel
lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori
050 428 9360

Joensuun palvelupiste
Annariina Tahvanainen
toiminnanohjaaja
040 725 6001
Siltakatu 14 B 26, 80100 Joensuu

Savonlinnan palvelupiste
Taru Piironen
toiminnanohjaaja
044 075 6798
Olavinkatu 40 A, 57130 Savonlinna

Kuopion palvelupiste
Suokatu 27, 70100 Kuopio
Eila Kersalo
toiminnanohjaaja
050 557 6712
Titta Räsänen
toiminnanohjaaja
050 557 6711

Mikkelin palvelupiste
Liisa Haaepa
toiminnanohjaaja
0400 922 310
Porrassalmenkatu 19 B 31,
50100 Mikkelä

Lappeenrannan palvelupiste
Maarit Kuntola
toiminnanohjaaja
050 501 7994
Pormestarinkatu 6 A (5.krs)
53100 Lappeenranta

LAPIN ALUETOIMISTO lappi@riku.fi

Maakuntakatu 29-31 B 3. krs
96200 Rovaniemi

Päivi Alanne-Kunnari
aluejohtaja
0400 979 175

Rovaniemen palvelupiste
Maakuntakatu 29-31 B 3.krs
96200 Rovaniemi
Jenny Ruotanen-Kolistaja
toiminnanohjaaja
0400 979 026
Katri Turunen
toiminnanohjaaja
040 775 3538

Meri-Lapin palvelupiste
Maria-Riitta Saares
toiminnanohjaaja
040 631 8550
Kaivokatu 5, 94100 Kemi

Itä-Lapin palvelupiste**Katri Turunen**

toiminnanohjaaja

040 775 3538

Unarintie 13 B, 99600 Sodankylä

Ylä-Lapin palvelupiste**Katja Huotari**

toiminnanohjaaja

040 669 5383

Ivalontie 10, 99800 Ivalo

LOUNAIS-SUOMEN ALUETOIMISTO**lounaissuomi@riku.fi**

Yliopistonkatu 24 C 46

20100 Turku

Tiina Rantanen

aluejohtaja

050 551 5055

Turun palvelupiste

(02) 235 5055

Yliopistonkatu 24 C 46, 20100 Turku

Leila Taipale

toiminnanohjaaja

050 340 3580

Tuula Kiviniemi, toiminnanohjaaja

handledare (betjänaar även på svenska)

0504408126

Salon palvelupiste**Jutta Sohlman**

toiminnanohjaaja

050 304 7015

Kirkkokatu 10 24100 Salo

Päivi Pääkkönen

toiminnanohjaaja

050 516 6144

Porin palvelupiste**Tuija Mäntylä**

toiminnanohjaaja

050 593 6706

Antinkatu 8, 28100 Pori

Rauman seudun palvelupiste**Heidi Väkiparta**

toiminnanohjaaja

050 375 5338

Valtakatu 13, 26100 Rauma

LÄNSI-SUOMEN ALUETOIMISTO**lansisuomi@riku.fi**

Raastuvankatu 25

65100 Vaasa

Sari Somppi

aluejohtaja

(06) 317 5654

050 572 9265

Vaasan seudun palvelupiste

Raastuvankatu 25, 65100 Vaasa

Nina Jansson

toiminnanohjaaja,

handledare/svenskspråkig service

0440 371 050

Maria Avcilar

toiminnanohjaaja

0400 175 269

Kokkolan seudun palvelupiste**Marja Lager**

toiminnanohjaaja

0440 548 265

Pitkäsillankatu 12, 67100 Kokkola

Seinäjoen seudun palvelupiste**Tiina Autio**

toiminnanohjaaja

040 350 3923

Kalevankatu 12 B A 16,

60100 Seinäjoki

Ålands serviceställe**Ann Kvarnström**

handledare

045 734 557 77

Torggatan 26 A, AX-22100,

Mariehamn, Åland

POHJOIS-SUOMEN ALUETOIMISTO**pohjoissuomi@riku.fi**

Vanhantullinkatu 2

90100 Oulu

Maarit Saukko

aluejohtaja

040 543 3495

Oulun seudun palvelupiste

Vanhantullinkatu 2, 90100 Oulu

Tanja Korkala

toiminnanohjaaja

044 7868894

Inka Poikela

toiminnanohjaaja

050 3247178

Kajaanin seudun palvelupiste

Välikatu 1 B 26, 87100 Kajaani

Jaana Vanhala

toiminnanohjaaja

040 822 5200

Jouni Kananen

toiminnanohjaaja

050 599 0279

Kuusamon palvelupiste**Jouni Kananen**

toiminnanohjaaja

050 599 0279

Raahen seudun palvelupiste**Päivi Kiiskilä**

toiminnanohjaaja

050 463 6188

Kauppakeskus Masto

Ollinkalliontie 3 2. krs, 92150 Raahen

SISÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO**sisasuomi@riku.fi**

Nalkankatu 12 G, 2. krs

33200 Tampere

Katariina Westman

aluejohtaja

050 421 0236

Pirkanmaan palvelupiste

050 309 1551

Nalkankatu 12 G, 2. krs

33200 Tampere

Jukka Aho

toiminnanohjaaja

050 448 1792

Katja Sivill

toiminnanohjaaja

050 309 2993

Marjo Pahkala

toiminnanohjaaja

045 802 4834

Tarja Plihtari

toiminnanohjaaja

050 525 8263

Kanta-Hämeen palvelupiste

Suomen kasarmi 2, 1. krs

13100 Hämeenlinna

Rebekka Wadhwa

toiminnanohjaaja

050 378 2877

Jyväseudun palvelupiste

Asemakatu 2, 2. krs

40100 Jyväskylä

Lea Manninen

toiminnanohjaaja

(014) 266 7150

050 368 0188

Sari Solismaa

toiminnanohjaaja

050 336 8028

Sastamala-Huittisten palvelupiste**Tiina Iso-Aho**

toiminnanohjaaja

(03)5120 501

Kriisikeskus Tukitalo

Puistokatu 2, 38200 Sastamala